

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

УДК 334.71:[33.02+316.4.063

ДІДИК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі менеджменту і міжнародного підприємництва у Національному університеті «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
заслужений працівник народної освіти України
Кузьмін Олег Євгенович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
директор навчально-наукового інституту
економіки і менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Іщук Світлана Олексіївна,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього Національної Академії наук
України»,
завідувач відділу розвитку виробничої сфери регіону та
інвестицій

доктор економічних наук, професор
Погорелов Юрій Сергійович,
Полтавський національний технічний університет імені
Юрія Кондратюка,
завідувач кафедри обліку і аудиту

доктор економічних наук, професор
Карачина Наталія Петрівна,
Вінницький національний технічний університет,
професор кафедри менеджменту та моделювання в
економіці

Захист відбудеться 2 грудня 2016 р. о 13.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, головний корпус, ауд. 226).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розісланий 1 листопада 2016 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради, к.е.н., доцент

А.С. Завербний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку національної економіки суб'єкти підприємницької діяльності функціонують у високодинамічних, нестабільних та малопрогнозованих умовах, що породжує загострення конкурентної боротьби на усіх ринках. Така ситуація зумовлює необхідність здійснювати на підприємствах перманентні перетворення, а також організаційні зміни різного рівня, характеру та масштабності. Проте, для утримання власних позицій на ринку недостатньо адаптуватись до змін середовища функціонування, а слід їх випереджувати, розпізнавати сигнали щодо потенційних трансформацій, розвивати стратегічне бачення тенденцій розвитку у довгостроковій перспективі тощо. Таким чином, підприємства у нинішніх умовах повинні зосереджуватись на полівекторних системних змінах за усіма ключовими напрямками діяльності, що створить можливості для формування конкурентних переваг, забезпечення інноваційного характеру розвитку, підвищення інвестиційної привабливості тощо.

Концепція полівекторного розвитку є відносно новою й активного поширення набула у кін. ХХ ст. внаслідок активізування процесів глобалізації та інтеграції, які зумовили виникнення великих транснаціональних компаній, що функціонують у різних країнах світу, володіють значними масштабами обсягів виробничо-господарської діяльності, а бюджети таких компаній прирівнюються до бюджетів країн середніх розмірів. Таким чином, діяльність цих підприємств є доволі різноспрямованою, диверсифікованою, різноформатною, поширеною на різні сегменти міжнародного ринку. Усе це зумовлює необхідність забезпечувати розвиток компаній у полівекторному вимірі за усіма істотними напрямками, оскільки локальні перетворення не здатні сприяти переходу на новий якісно вищий рівень, розробляти та впроваджувати інновації у діяльність підприємств, забезпечувати лідерські позиції у різних галузях економіки, максимально використовувати наявний потенціал тощо. Полівекторний розвиток є комплексним, революційним, тривалим, синергійним, оскільки він передбачає цілеспрямовані взаємопов'язані перетворення за ключовими видами діяльності (постачальницькою, виробничою, фінансовою, інвестиційною, маркетинговою, інноваційною тощо). Зважаючи на вищевказане, полівекторний розвиток потребує рушійних сил, каталізаторів, важелів, які його зумовлюють та активізують. Ключовими важелями у цьому контексті є соціально-економічні, оскільки вони впливають на усі сфери діяльності підприємств і стосуються людського капіталу, який є ключовим генератором інноваційних і креативних рішень та ідей.

Проблеми розвитку підприємств загалом та функціональних сфер їхньої діяльності розглядають у своїх працях такі іноземні та вітчизняні науковці, як І.Ансофф, І.Бланк, А.Воронкова, В.Герасимчук, Л.Грейнер, П.Друкер, В. Залуцький, Г.Захарчин, Ю.Іванов, С.Ілляшенко, С.Корягіна, М.Кизим, Л.Мельник, Б.Мільнер, Л.Мізес, Г.Назарова, Й.Петрович, О.Пушкар, О.Раєвська, О.Тридід, В.Харченко, Н.Чухрай, Й.Шумпетер та ін. Напрацювання вказаних авторів стосуються переважно розгляду проблем природи розвитку, моделей життєвого циклу та організаційних змін, оцінювання масштабності та якості розвитку, визначення способів розвитку, управління розвитком на підприємствах, реалізації адаптивного,

ситуаційного, антисипативного розвитку тощо. Проблемні аспекти забезпечення та активізування розвитку підприємств під впливом важелів, рушійних сил і каталізаторів досліджують у своїх працях І.Білоус, А.Даниленко, О.Дубовик, Е.Лібанова, Т.Лобунець, В.Кудряшов, І.Майбуров, В.Полюга, О.Солдатенко. Розгляду окремих сутнісних, класифікаційних та ідентифікаційних аспектів полівекторного розвитку підприємств присвячені праці В.Василенка, Н.Карачиної, С.Іщук, Л.Ліпич, О.Кузьміна, О.Мельник, Ю.Погорелова тощо.

Водночас, залишаються не достатньо обґрунтованими і сформованими концептуальні, теоретико-методологічні та методичні засади забезпечення полівекторного розвитку під впливом соціально-економічних важелів макро-, мезо- та мікрорівня. Потребує розвитку понятійно-категорійний апарат за проблемою, класифікаційні аспекти типів розвитку та соціально-економічних важелів, систематизування базових і специфічних принципів полівекторного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, а також важелів динамічної організаційної культури, метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси. Виникає необхідність у розробленні концептуальної моделі забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів, методу оцінювання податкової конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та моделі забезпечення їхньої інноваційної динаміки. Існує потреба в удосконаленні методу аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств, методу діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку, а також моделі покращання соціально-психологічного мікроклімату у колективі з метою активізування розвитку підприємств. Усе це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» «Побудова систем процесно-структурованого менеджменту в умовах розвитку міжнародної економічної діяльності» (номер державної реєстрації 0114U001692).

Матеріали дисертації використані при розробленні науково-дослідної теми Національної металургійної академії України «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (номер державної реєстрації 0107U001146, 2006-2017 рр.). Зокрема, автором ідентифіковано стан застосування інвестиційних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств України (розділ 3 «Специфіка управління інвестиційною діяльністю підприємств в сучасних умовах господарювання», підр. 3.2 «Стан застосування інвестиційних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств в Україні») (акт впровадження №449 від 03.06.2016 р.), запропоновані положення з економіко-математичного моделювання такого розвитку (розділ 5 «Математичний аналіз та інформаційні технології моделювання інтеграційних процесів в економіці», підр. 5.2 «Економіко-математичне моделювання полівекторного розвитку підприємств») (акт впровадження №418 від 09.11.2015 р.) та обґрунтовано вплив результатів діагностики на підвищення ефективності полівекторного розвитку підприємств (розділ 9 «Діагностика діяльності підприємств: теорія та практика»,

підр. 9.1 «Діагностика діяльності підприємства як передумова забезпечення його полівекторного розвитку») (акт впровадження №01/08-578/28 від 02.12.2014 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення концептуальних, теоретико-методологічних і методико-прикладних засад забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- уточнити поняття «полівекторний розвиток підприємств» на засадах виокремлення ознак та особливостей такого розвитку;
- розвинути типологію різновидів розвитку підприємства за процесним, системним, ситуаційним та динамічним підходами до його ідентифікування;
- систематизувати загальні та специфічні принципи забезпечення полівекторного розвитку підприємства;
- розвинути класифікацію соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств, цілей їх використання та різновидів впливу;
- розробити концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів;
- удосконалити метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств;
- удосконалити метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку;
- типологізувати важелі динамічної організаційної культури, спрямованої на активізування полівекторного розвитку підприємств;
- удосконалити модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі працівників;
- розробити метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств;
- розвинути метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств;
- розробити модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення розвитку підприємств, що реалізуються під впливом соціально-економічних важелів.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методичні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять сукупність принципів, прийомів, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового дослідження. Для досягнення встановленої мети та розв'язання визначених завдань використано методи: системний – для формування концептуальної моделі забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів (підр. 2.3) та для аналізування впливу таких важелів на забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарювання (підр. 3.1); методи групування та систематизування – для удосконалення типології

різновидів розвитку підприємства (підр. 1.1), для систематизування ознак та особливостей полівекторного розвитку організацій (підр. 1.2), а також для розвитку класифікацій загальних та специфічних принципів забезпечення полівекторного розвитку (підр. 1.3), цілей використання соціально-економічних важелів (підр. 2.1), соціально-економічних важелів (підр. 2.2), різновидів їхнього впливу (підр. 2.2) та важелів динамічної організаційної культури (підр. 4.2); методи аналізу та синтезу – для дослідження досвіду розвинутих країн світу у застосуванні соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств (підр. 3.3); статистичний аналіз – для ідентифікування стану застосування соціально-економічних важелів під час забезпечення полівекторного розвитку підприємств (підр. 3.2); метод 360° – для оцінювання компетентнісних важелів персоналу підприємства у процесі полівекторного розвитку (підр. 4.1); метод експертних оцінок – для діагностування окремих показників впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств (підр. 3.1), показників оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси суб'єктів господарювання (підр. 5.2), а також під час розроблення методу оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств (підр. 5.1); метод структурно-логічного аналізу – для побудови моделі покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі (підр. 4.3) та моделі забезпечення інноваційної динаміки підприємств (підр. 5.3); метод нечітких множин – для розвитку методу оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств на засадах врахування у межах багатокритеріального підходу з використанням функцій належності до терм-множин параметра конкурентної адаптивності технологій (підр. 5.2); емпіричного дослідження – під час розроблення анкети для ідентифікування стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств (підр. 3.2); метод аналізування ієрархій – для оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємства з метою ідентифікування його вихідної конкурентної податкової позиції (підр. 5.1); кореляційно-регресійний аналіз – для аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств (підр. 3.1); матричний метод – для оцінювання вагомості компетентностей працівників (підр. 4.1); морфологічний аналіз – для уточнення понятійно-категорійного апарату за проблемою (усі розділи дисертації); графічний – для наочного подання теоретичного і методичного матеріалу дисертації.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців за проблемами забезпечення розвитку підприємств, формування та використання соціально-економічних важелів; статистичні дані Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Львівській області; звітність та первинна документація підприємств України; результати анкетування та опитування керівників суб'єктів господарювання; нормативно-правові акти, які стосуються регулювання підприємницької діяльності, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше розроблено:

– концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів, які передбачають формування

ієрархічної моделі розроблення таких важелів на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки з виокремленням суб'єктів формування і використання важелів, визначенням цілей їхнього впливу, повноважень щодо змісту та переліку важелів впливу, що на засадах комплексного і синергійного поєднання активізують полівекторний розвиток підприємств;

– метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств, що передбачає порівняння існуючої податкової політики суб'єкта господарської діяльності за певними параметрами (платники податків, об'єкти і бази оподаткування, ставки податків, податкові періоди, порядок обчислення податків, терміни та порядок сплати податків, дати виникнення податкового зобов'язання) з можливостями податкового середовища. Це дає змогу ідентифікувати вихідну конкурентну податкову позицію підприємства, рівень невідповідності між фактичним та можливим станом його податкової політики, а також вказуватиме на напрями більш кращого використання зазначених можливостей;

– модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств, що передбачає виокремлення підготовчої, основної та завершальної стадій, враховує вплив інноваційного середовища, а також відображає взаємозв'язок між інноваційною позицією та заходами інноваційної поведінки суб'єкта підприємницької діяльності, що в сукупності створює передумови для формування програми і реалізації заходів покращання його інноваційної позиції на ринку;

удосконалено:

– метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств, який вирізняється з-поміж існуючих виокремленням найбільш репрезентативних індикаторів такого впливу (рівень податкової конкурентоспроможності підприємства, рівень стабільності грошово-кредитної системи, рівень «запасу міцності», інтегральний рівень інвестиційної привабливості, інтегральний показник фінансового стану юридичної особи, коефіцієнт оновлення основних засобів, інтегральний рівень розвитку компетентностей управлінців, рівень плинності персоналу, інтегральний рівень розвитку організаційної культури, рівень інноваційності виробництва і коефіцієнт креативної активності працівників) та дає змогу прогнозувати значення результируючих показників розвитку суб'єктів господарської діяльності, а також ідентифікувати сильні та слабкі позиції у цій сфері;

– метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку, який, на відміну від наявних, ґрунтується на формуванні карти необхідних загальних і фахових компетентностей працівників, визначенні пріоритетності та вагомості компетентностей за матрицею попарних порівнянь, оцінюванні на засадах методу 360° володіння працівниками необхідними компетентностями, визначенні інтегрального рівня відповідності працівників за усіма компетентностями, інтерпретуванні результатів та прийнятті рішення щодо подальшої участі працівників в організаційних трансформаціях;

– модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі, яка, на відміну від існуючих, спрямована на активізування полівекторного розвитку підприємства, передбачає діагностування наявного соціально-психологічного мікроклімату за системою індикаторів, ідентифікування чинників формування несприятливого мікроклімату, визначення ключових проблем у цій сфері,

аналізування альтернатив та вибір оптимальних шляхів покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі;

набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «полівекторний розвиток підприємства» як процесу системних перетворень в усіх функціональних сферах суб'єкта господарської діяльності, що зумовлює його перехід на якісно новий, більш досконалий стан. На відміну від існуючих трактувань, запропоноване визначення ґрунтується на виокремленні ознак та особливостей полівекторного розвитку підприємств;

– типологія різновидів розвитку підприємства за підходами до його ідентифікування: процесним (за характером, циклічністю, рівнем завершеності, масштабністю), системним (за рівнем охоплення об'єктів, першопричиною, спрямуванням), ситуаційним (за рівнем стабільності, керованістю, інтенсивністю), динамічним (за результативністю перетворень, неперервністю, джерелом змін), що відрізняється від існуючих врахуванням пріоритетних характеристик розвитку підприємства у контексті полівекторних аспектів його проявів;

– класифікація принципів забезпечення полівекторного розвитку підприємств, яка, на відміну від наявних, передбачає виокремлення загальних (цілеспрямованість, гнучкість, збалансованість, оптимальність, ефективність, безперервність, декомпозиційність, часова погодженість, об'єктність, імпульсів розвитку) та специфічних (достатнє ресурсне забезпечення полівекторного розвитку, єдина стратегічна спрямованість трансформацій, коеволюційність та когерентність перетворень, використання впливу важелів на забезпечення полівекторного розвитку, систематичне усунення інгібіторів розвитку, реагування на непрогнозовані зміни середовища функціонування, забезпечення цільового управлінського впливу, моделювання полівекторного розвитку за усіма напрямками) принципів;

– класифікації соціально-економічних важелів впливу на забезпечення полівекторного розвитку підприємств (за змістом, цілеспрямованістю використання, напрямом впливу, середовищем формування, охопленням впливом, рівнем формування, характером і силою впливу, проявом результативності, керованістю та сферою впливу), цілей використання соціально-економічних важелів (за призначенням, пріоритетністю, перспективою втілення, суб'єктами формування), різновидів впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств (за цілеспрямованістю, взаємодією, середовищем формування, призначенням, рівнем впливу, періодичністю), що, на відміну від наявних, формує розгалужену інформаційну базу для вибору та використання соціально-економічних важелів з метою цільового впливу на забезпечення полівекторних трансформацій на підприємствах;

– типологія, змістове та функціональне наповнення важелів динамічної організаційної культури, що відрізняються від існуючих виокремленням важелів впливу на персонал підприємства (місія, цілі, цінності організації, норми, правила, стандарти поведінки, кодекс корпоративної етики, вимоги до загальних та фахових компетентностей працівників, корпоративні свята, ритуали, афіліація, артефакти) та важелів впливу на зовнішніх стейкхолдерів (імідж організації, бренд, товарний знак, торгова марка, соціальна відповідальність, правила взаємодії та спілкування, корпоративні, рекламні, інформаційні видання та заходи);

– метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств, що відрізняється від існуючих врахуванням у межах багатокритеріального підходу з використанням функцій належності до терм-множин параметру конкурентної адаптивності технологій, який відображає їхню здатність покращувати конкурентні позиції суб'єкта господарювання на ринку у короткостроковому періоді і набувати нових конкурентних переваг незалежно від масштабів інвестиційних проектів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та розвитку методико-прикладної бази забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів.

Результати наукових досліджень були використані Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для оцінювання впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств, пріоритетності інвестування у технологічні процеси та забезпечення інноваційної динаміки суб'єктів господарської діяльності (довідка №5004-05/27064-09 від 22.08.2016 р.).

Окремі розробки використано у діяльності Фонду державного майна України для забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом цільових та нецільових соціально-економічних важелів, а також оцінювання пріоритетності інвестування в технологічні процеси (довідка №284 від 26.08.2016 р.).

Сформовані у дисертації моделі, методи та механізми щодо забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів використано в практичній діяльності таких підприємств: Київський філіал ПАТ «Бліц-Інформ» – Завод «Бліц-Пак» (довідка №430 від 04.08.2016 р.), ТзОВ «Цунамі» (довідка №24 від 17.11.2015 р.), ТОВ «Лемберг Індастріал Парк» (довідка №16/12 від 15.12.2014 р.), ТОВ «Автомобільний дім «Галич-Авто» (довідка №134-15 від 10.02.2015 р.), ДП «Криворізький ІА» (довідка №188 від 10.06.2014 р.), ПАТ «ГЦЗ» (довідка №79 від 27.12.2013 р.), ТзОВ «Виробничо-комерційна фірма «Росток» (довідка №24 від 03.03.2015 р.).

Основні положення та результати дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються під час викладання дисциплін «Соціально-економічна діагностика в умовах глобалізації» (для студентів напряму підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка»), «Основи прикладної економіки» (для студентів спеціальності 8.18010024 «Прикладна економіка») та «Управління та адміністрування розвитку ІТ-підприємств» (для студентів спеціальності 8.18010016 «Бізнес-адміністрування»), а також під час написання кваліфікаційних робіт бакалаврів, спеціалістів та магістрів (довідка №67-01-625 від 25.03.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати дисертаційної роботи, які виносяться на захист, отримані автором особисто та відображені у наукових публікаціях. З праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення та ідеї, які є результатом особистих досліджень здобувача. У цій роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертації розглянуто та схвалено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.); «Маркетинг та логістика в системі менеджменту» (м. Львів, 6-8 листопада 2014 р.); «Розвиток

підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 26 листопада 2014 р.); «Крок за кроком до мети: стратегія успіху для України» (м. Львів, 21 жовтня 2014 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості» (м. Львів, 14-16 травня 2015 р.); «Wybrane zagadnienia współczesnej rachunkowości w Polsce i na Ukrainie» (м. Люблін, 21-22 травня 2015 р.); «Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю в умовах європейської інтеграції України» (м. Львів, 24 квітня 2015 р.); «Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти» (м. Одеса, 4-5 червня 2015 р.); «Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення» (м. Дніпропетровськ, 9 жовтня 2015 р.); «Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції» (м. Кам'янець-Подільський, 30 жовтня 2015 р.); «Перспективні напрями наукових досліджень – 2015» (м. Братислава, 17-22 жовтня 2015 р.); «Інноваційні технології та інтенсифікація розвитку національного виробництва» (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2015 р.); «Актуальні питання забезпечення стійкого розвитку національного господарства» (м. Кременчук, 23-24 жовтня 2015 р.); «Проблеми забезпечення економічного розвитку промислових підприємств» (м. Одеса, 28-29 вересня 2015 р.); «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (м. Ужгород, 12-13 лютого 2016 р.); «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку економіки» (м. Львів, 18-19 березня 2016 р.); «Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри» (м. Черкаси, 22 березня 2016 р.); «Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика» (м. Харків, 24-25 березня 2016 р.); «From Baltic to Black Sea Region: the National Models of Economic Systems» (м. Рига, 25 березня 2016 р.); «Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік» (м. Львів, 31 березня 2016 р.); «Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня» (м. Одеса, 8 квітня 2016 р.); «Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення» (м. Львів, 14-15 квітня 2016 р.); «Проблеми економіки, фінансів та управління експортно-імпортною діяльністю» (м. Львів, 12 травня 2016 р.); «Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни» (м. Полтава, 19 травня 2016 р.); «Інтеграція України в європейський і світовий фінансовий простір» (м. Львів, 19-20 травня 2016 р.); «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Кривий Ріг, 25 травня 2016 р.); «Реформування економіки: досвід ЄС та перспективи України» (м. Запоріжжя, 27 травня 2016 р.); «Economic Development Strategy in Terms of European Integration» (м. Каунас, 27 травня 2016 р.); «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції» (м. Дніпропетровськ, 21-22 квітня 2016 р.); «Управління інноваційним процесом в Україні: економічні, соціальні та політичні трансформації» (м. Львів, 19-21 травня 2016 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 72 праці загальним обсягом 39,75 друк. арк. (з яких особисто авторові належить 31,82 друк. арк.), зокрема: 8 монографій (1 з яких одноосібна), 26 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 16 публікацій включені до міжнародних наукометричних баз даних), а також 4 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (з яких

3 в іноземних періодичних виданнях), 30 тез доповідей за результатами участі у конференціях, 2 навчальних посібники та 2 конспекти лекцій.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 428 сторінок, у тому числі основний зміст роботи викладено на 364 сторінках тексту. Робота містить 30 таблиць, 53 рисунки, 8 додатків і список використаних джерел із 381 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання, предмет та об'єкт, методи дослідження, викладено наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, вказано особистий внесок здобувача та наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У **першому розділі «Теоретичні і прикладні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств»** розкрито змістову, типологічну та функціональну характеристики розвитку підприємств; виокремлено ознаки та особливості полівекторного розвитку підприємств; систематизовано та охарактеризовано принципи забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Усі підприємства, незалежно від видів діяльності, розмірів, диверсифікованості, масштабів, використовуваних технологій, активів тощо, перманентно розвиваються під впливом середовища функціонування, змінюючи власні кількісно-якісні параметри і характеристики. У теорії та на практиці акцентується увага на тому, що організації повинні постійно розвиватись для досягнення конкурентних переваг, отримання лідерських позицій на ринках, нарощення їхньої капіталізації, підвищення інвестиційної привабливості, досягнення стратегічних цілей тощо. Таким чином, саме розвиток стає об'єктивною необхідністю забезпечення виживання та успішного функціонування підприємств у ринкових умовах.

Результати аналізування позицій науковців дали змогу розглядати розвиток підприємства багатоаспектно, а саме, як:

- процес – перехід від одного стану до іншого, більш прогресивного та якісно нового, що дає змогу підприємству на більш ефективному рівні вирішувати проблеми і виконувати завдання;
- результат – новий, більш досконалий стан підприємства, який характеризується зміною його кількісно-якісних параметрів та характеристик, а також істотним покращанням у порівнянні із попередніми станами;
- властивість – внутрішньо-зумовлена характеристика підприємства, яка передбачає наявність постійних еволюційних змін без цілеспрямованого управлінського впливу, що реалізуються під впливом середовища функціонування;
- явище – вияв змін, реакцій та перетворень, що відбуваються на підприємстві під впливом середовища функціонування;
- закономірність – здатність підприємства, яка пов'язана із природою його функціонування, що передбачає перманентні перетворення його характеристик у циклічному вимірі.

Обґрунтовано, що розвиток підприємства доцільно розглядати у контексті таких підходів, як процесний, системний, ситуаційний та динамічний. Згідно процесного підходу суб'єкт підприємницької діяльності у своєму розвитку переходить з однієї стадії на іншу, яка істотно відрізняється за своїми параметрами та характеристиками, формуючи життєвий цикл розвитку. Системний підхід ґрунтується на твердженні, що кожна організація є відкритою системою, яка складається із взаємодіючих та взаємопов'язаних підсистем, елементів, компонентів, котрі під впливом певних механізмів видозмінюють свої параметри і формат взаємодії. За ситуаційним підходом розвиток підприємства базується на реалізації реактивних перетворень під впливом певної ситуації як сукупності умов та обставин, що формують параметри середовища функціонування. Динамічний підхід до розвитку суб'єкта господарської діяльності використовує властивість іманентних змін, тобто перманентних перетворень, які реалізуються на підприємстві як керовано, так і органічно, еволюційно. На підставі дослідження вищевказаних підходів до розвитку організацій розвинуто типологію різновидів розвитку, зокрема за процесним підходом виокремлено різновиди розвитку за характером, циклічністю, рівнем завершеності, масштабністю; за системним – за рівнем охоплення об'єктів, першопричиною, спрямуванням; за ситуаційним – за рівнем стабільності, керованістю, інтенсивністю; за динамічним – за результативністю перетворень, неперервністю, джерелом змін.

Визначено, що розвиток підприємства неможливо описати скалярними величинами, оскільки він має початок, кінець, напрям руху, тривалість здійснення, що зумовлює необхідність його розгляду, виходячи із векторної природи. Досліджено, що для переважної більшості організацій в сучасних умовах притаманний саме полівекторний розвиток, який відображає і враховує увесь спектр перетворень за видами, напрямками і сферами їхньої діяльності, тому саме цей різновид розвитку підприємства викликає особливе зацікавлення з методологічної, методичної та практичної точок зору. Виконані дослідження дають змогу запропонувати розглядати під полівекторним розвитком суб'єкта господарювання процес системних перетворень в усіх невід'ємних функціональних сферах підприємства, що зумовлює його перехід на якісно новий, більш досконалий стан.

Зважаючи на сутнісно-функціональне призначення полівекторного розвитку виокремлено його найважливіші ознаки, а саме: наявність перетворень у ключових функціональних сферах підприємства, гармонійність перетворень, забезпечення прогресивної трансформації діяльності суб'єкта господарювання, цілеспрямованість та дієвість змін, тривалість, керованість, наявність домінуючих і наслідкових векторів розвитку, масштабність трансформації, нарощування потенціалу, системна локалізація, інноваційність перетворень.

Визначено, що полівекторні перетворення на підприємствах повинні базуватись на певних обґрунтованих засадах – принципах, що дають змогу забезпечити належний рівень результативності розвитку. Відтак, розвинуто класифікацію принципів забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарювання, яка передбачає виокремлення загальних (цілеспрямованість, гнучкість, збалансованість, оптимальність, ефективність, безперервність, декомпозиційність, часова погодженість, об'єктність, імпульсів розвитку) та специфічних (достатнє ресурсне

забезпечення полівекторного розвитку, коеволюційність та когерентність перетворень, використання впливу важелів на забезпечення полівекторного розвитку, систематичне усунення інгібіторів розвитку, реагування на непрогнозовані зміни середовища функціонування, забезпечення цільового управлінського впливу, моделювання полівекторного розвитку за усіма напрямками, єдина стратегічна спрямованість трансформацій) принципів.

У другому розділі «Роль соціально-економічних важелів у забезпеченні полівекторного розвитку підприємств» розкрито сутнісні ознаки соціально-економічних важелів; сформовано класифікацію та охарактеризовано різновиди соціально-економічних важелів; розроблено концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів.

Аналізування літературних джерел, а також вивчення теорії і практики дали змогу розглядати під соціально-економічними важелями впливу на розвиток підприємств інструменти соціально-економічного характеру, які забезпечують зміну параметрів функціонування суб'єктів господарювання. Встановлено, що соціально-економічні важелі характеризуються певними ознаками, а саме: дієвість, регулювальний характер, зовнішнє і внутрішнє походження, каталізатори змін, пріоритетний вплив на людський капітал, масштабність та істотність впливу. Виокремлено ключові цілі використання соціально-економічних важелів впливу на розвиток підприємства, які запропоновано класифікувати за такими ознаками: призначенням, пріоритетністю, суб'єктами формування, перспективою втілення.

Виконані дослідження дали змогу розвинути класифікацію соціально-економічних важелів впливу на забезпечення полівекторного розвитку підприємств за низкою істотних та незалежних ознак, зокрема: за змістом (податкові, монетарні, тарифно-цінові, інвестиційні, інноваційні, кредитні, амортизаційні, компетентнісні, гедоністичні, культурологічні, психологічні); цілеспрямованістю використання (цільові, іманентні); напрямом впливу (стимулювальні, гальмівні); охопленням впливом (комплексні, локальні); рівнем формування (важелі макроекономічного, мезоекономічного, мікроекономічного рівнів); характером впливу (безпосереднього, опосередкованого впливу); силою впливу (сильного, середнього, слабкого впливу); проявом результативності (важелі, дія яких проявляється у довгостроковому, середньостроковому та короткостроковому періодах); середовищем формування (важелі впливу на підприємство із зовнішнього та внутрішнього середовища); сферою впливу (важелі, що впливають на виробничу, збутову, логістичну, фінансово-економічну, технологічно-конструкторську сферу тощо); керованістю (керовані, некеровані). Вищенаведена класифікація дає змогу сформулювати системне уявлення про різноформатні характеристики соціально-економічних важелів та створює підґрунтя для їх обґрунтованого цільового вибору.

Вплив соціально-економічних важелів класифіковано за низкою ознак, а саме: за цілеспрямованістю (цілеспрямований, опосередкований); за взаємодією (компенсаційний, синергійний); за призначенням (активізуючий, стримуючий, регулюючий); за рівнем впливу (макроекономічний, мезоекономічний, мікроекономічний); за середовищем генерування (зовнішній, внутрішній); за періодичністю (перманентний, ситуативний, разовий).

На підставі виконаних досліджень розроблено концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів (рис. 1), що передбачають такі ключові моменти: ідентифікування суб'єктів формування соціально-економічних важелів, які безпосередньо чи опосередковано впливають на забезпечення полівекторного розвитку підприємств; визначення пріоритетних цілей суб'єктів формування важелів на макро-, мезо- та мікрорівнях національної економіки; уточнення формату та змістового наповнення важелів, що формуються на певному рівні уповноваженими суб'єктами; ідентифікування особливостей формування аналогічних важелів суб'єктами різних рівнів економіки; врахування призначення важелів, тобто характеру їхнього впливу на підприємства; обґрунтування необхідності врахування особливостей поєднання важелів різного рівня для забезпечення ними найбільш ефективного впливу на розвиток підприємств; вибір обмеженого переліку найбільш дієвих важелів впливу, що у процесі взаємодії здатні забезпечити успішний полівекторний розвиток підприємств.

При формуванні інструментів соціально-економічного характеру на макро- та мезоекономічному рівнях спостерігаються такі особливості: директивний характер важелів; низький рівень узгодженості інструментів між собою; істотний вплив на діяльність підприємств; масштабність охоплення суб'єктів підприємницької діяльності; низький рівень зворотного реагування; інерційність та негнучкість. Соціально-економічні важелі впливу на розвиток підприємств, що формуються на мікроекономічному рівні, характеризуються такими особливостями: цільовим характером; залежністю від впливу соціально-економічних важелів макро- та мезорівнів; високою гнучкістю; адаптивністю; врахуванням стратегічних орієнтирів діяльності підприємств; дієвістю впливу; керованістю; адресністю використання; відповідальністю суб'єктів за формування важелів; більш якісним узгодженням між собою для забезпечення синергійного ефекту; векторністю впливу тощо.

Виконані дослідження свідчать, що незалежно від суб'єктів формування та використання соціально-економічних важелів впливу на розвиток підприємства, існують певні загальні принципи щодо їх добору і розроблення, а саме: відображення у соціально-економічних важелях їхнього інформаційного насичення та відповідності цілям, що переслідуються від їх використання; узгодженість, збалансованість різноманітних соціально-економічних важелів у контексті досягнення стратегічних цілей на макро-, мезо- та мікрорівнях національної економіки; обґрунтованість соціально-економічних важелів, оскільки їхній вплив повинен мати очевидні позитивні результати у сфері забезпечення полівекторного розвитку підприємств; структурованість важелів, що пов'язано із їхньою природою інструментального впливу у контексті методів та засобів; алгоритмізація впливу важелів, що зумовлює логіку поведінки суб'єктів підприємницької діяльності у разі використання важелів; обмеження кількості важелів, оскільки за великої кількості розпорошується цільовий вплив та кінцевий результат такого впливу; врахування синергійного ефекту від впливу сукупності соціально-економічних важелів; економічність використання важелів, що передбачає співвідношення витрат на їхнє формування і використання, а також кінцевих результатів; оптимізування важелів на засадах вибору найбільш дієвих із множини альтернатив.

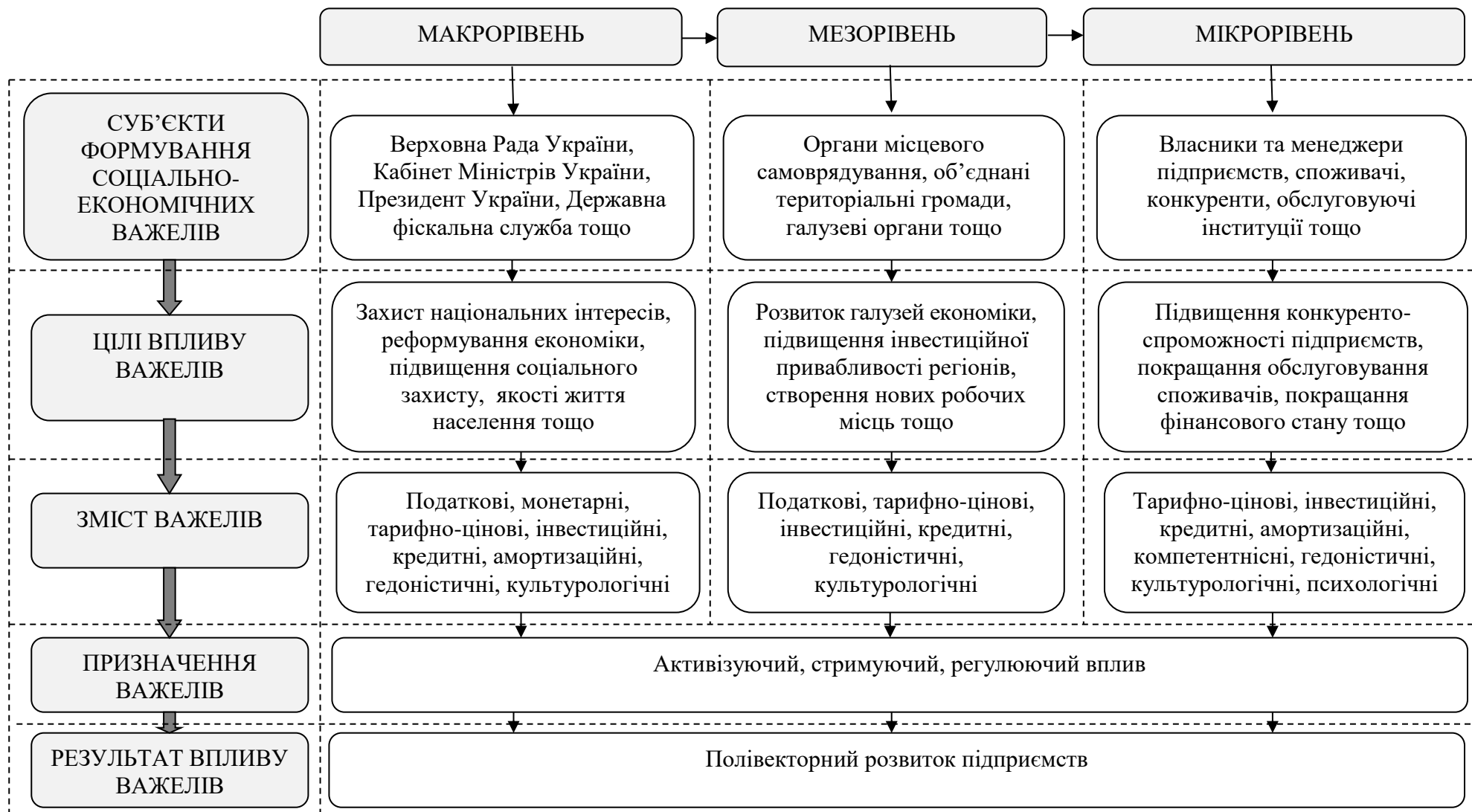

Рис. 1. Концептуальна модель впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємства

Примітка: розроблено автором

У третьому розділі «Аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств» удосконалено метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств; ідентифіковано стан застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів підприємництва; розглянуто досвід розвинутих країн світу у застосуванні соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку.

Доведено, що розв'язання завдання оцінювання впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств вимагає вирішення низки важливих підзавдань, що пов'язані із показниками діяльності суб'єктів господарювання, їхньою політикою, правилами, процедурами, економічною поведінкою, впливом зовнішнього середовища тощо. Обґрунтовано доцільність аналізування такого впливу шляхом використання множинної регресії. При цьому, за залежну змінну (результуючий показник) обрано величину чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), оскільки саме він відображає позицію підприємства на ринку та масштаби його діяльності. Перелік факторних ознак сформовано з урахуванням виокремленої у роботі типології соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств за змістовою ознакою. У результаті запропоновано враховувати такі показники, як рівень податкової конкурентоспроможності підприємства (податкові важелі), рівень стабільності грошово-кредитної системи (монетарні важелі), рівень «запасу міцності» (тарифно-цінові важелі), інтегральний рівень інвестиційної привабливості (інвестиційні важелі), інтегральний показник фінансового стану юридичної особи (кредитні важелі), коефіцієнт оновлення основних засобів (амортизаційні важелі), інтегральний рівень розвитку компетентностей управлінців (компетентнісні важелі), рівень плинності персоналу (гедоністичні важелі), інтегральний рівень розвитку організаційної культури (культурологічні важелі), рівень інноваційності виробництва (інноваційні важелі) та коефіцієнт креативної активності працівників (психологічні важелі).

Прикладне застосування вищезазначених положень виконано на прикладі Державного підприємства «Криворізький ІА» та ще низки вітчизняних суб'єктів господарювання. Інформаційною базою побудови кореляційно-регресійної моделі оцінювання впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку цих підприємств стали розраховані зазначені вище показники поквартально за чотири роки. Як приклад, отримана математична модель множинної регресії для ДП «Криворізький ІА» набула вигляду:

$$y = -14,02 + 3,18x_1 + 3,24x_3 + 5,93x_4 + 3,13x_5 + 60,19x_6 + 9,46x_7 - 5,05x_8 + 14,36x_9, \quad (1)$$

де y – залежна змінна (обсяг чистого доходу від реалізації продукції, млн. грн.); $x_1, x_3, x_4, x_5, x_6, x_7, x_8, x_9$ – незалежні змінні (відповідно рівень податкової конкурентоспроможності підприємства, рівень «запасу міцності», інтегральний рівень інвестиційної привабливості, інтегральний показник фінансового стану юридичної особи, коефіцієнт оновлення основних засобів, інтегральний рівень

розвитку компетентностей управлінців, рівень плинності персоналу та інтегральний рівень розвитку організаційної культури (частк. од.)).

Розрахунок коефіцієнта множинної кореляції $R = 0,98$ засвідчив існування доволі щільного зв'язку між величиною чистого доходу від реалізації продукції та факторними ознаками, що характеризують системний вплив соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку ДП «Криворізький ІА». Коефіцієнт $R^2 = 0,97$ вказує на те, що величина чистого доходу від реалізації продукції підприємства залежить від зарахованих у модель факторних ознак на 97%. Розрахований F-критерій Фішера для зазначеної моделі (33,56) свідчить про її адекватність з огляду на більше його значення, ніж табличне, яке становить 3,73 при $\alpha = 0,05$. Таким чином, у зв'язку з існуванням щільного зв'язку між величиною чистого доходу від реалізації продукції та факторних ознак, що характеризують вплив соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку ДП «Криворізький ІА», побудовану модель доцільно використовувати в управлінській діяльності підприємства.

Вивчення теорії і практики, а також результати виконаних досліджень дали змогу зробити висновок про відсутність повного інформаційного масиву щодо існуючого стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств, особливо в Україні. Таким чином, відсутня одна з важливих передумов ідентифікування проблем у цій сфері, а також ухвалення управлінських рішень у напрямку вирішення виявлених проблем. Це обумовило доцільність і практичну значущість використання інструментарію первинного дослідження – опитування – для отримання висновків за аналізованою у роботі проблемою.

Для формування обсягу вибіркової сукупності було обрано принцип малих вибірок. Перелік підприємств, що сформували вибірку сукупності, охопив, зокрема, такі компанії, як СП ТОВ «Сферос-Електрон», ПАТ «Іскра», ТОВ «Кроно-Україна», ТОВ «Лемберг Індастріал Парк», ТзОВ «Леоні Ваерінг Системс УА ГмбХ», НВП «Електроприлад», ТзОВ «Електроконтакт Україна» та ін. Просторовою ознакою вибіркової сукупності обрано Західний регіон України. Своєю чергою, цільова аудиторія об'єктів, що потрапили у вибірку, – це представники двох підсистем управління – керівної та керованої. Інструментом дослідження обрано анкету. Серед інших основних параметрів проведеного опитування щодо дослідження стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств виокремлено такі: вид експертної оцінки – опитування-думка, періодичність проведення – одноразове, форма проведення – індивідуальне опитування.

Результати аналізування офіційної статистичної інформації в Україні засвідчили низький рівень ефективності формування і використання соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств, адже очевидно, що будь-які ініціативи суб'єктів господарювання у цій сфері мають на меті отримання прибутку. Разом з тим, рівень рентабельності операційної діяльності як у вітчизняній промисловості загалом, так і в машинобудуванні України за останні роки не характеризується стійкими позитивними тенденціями (рис. 2). Окрім того, за період 2007-2015 рр. середня частка збиткових підприємств промисловості становила 36,23%, а машинобудування – 34,01%.

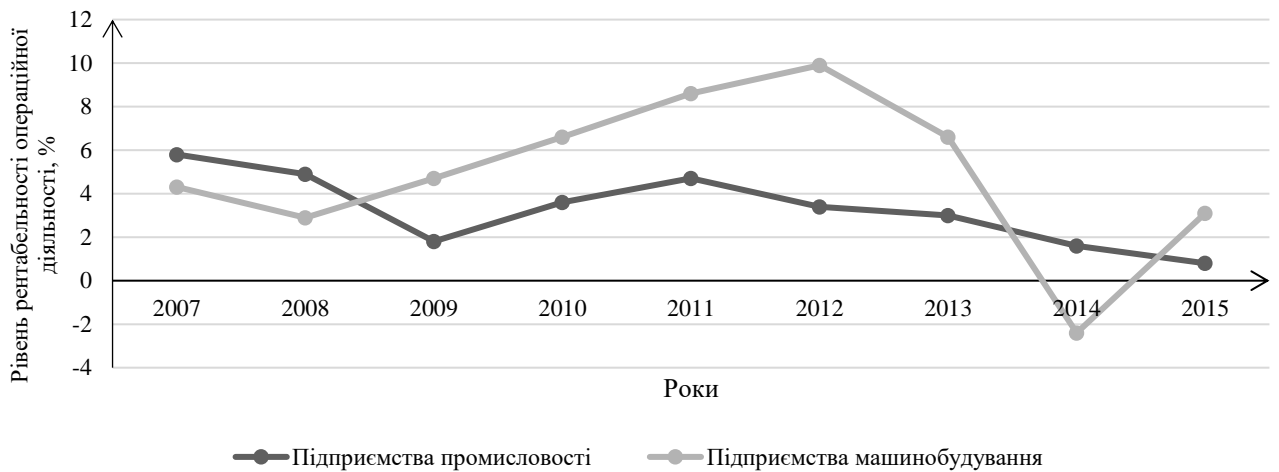

Рис. 2. Динаміка рівня рентабельності операційної діяльності промислових та машинобудівних підприємств в Україні за період 2007-2015 рр.

Примітка: сформовано автором на підставі статистичної інформації Державної служби статистики України

Зроблено висновок і про те, що не надто сприятливі значення діагностованих фінансових показників суттєво обмежують й ускладнюють подальші ініціативи у напрямку впровадження нових чи удосконалення існуючих соціально-економічних важелів, адже в умовах обмеженості зовнішнього фінансування різних проектів (насамперед, істотного підвищення вартості кредитних ресурсів) вітчизняні підприємства повинні більшою мірою орієнтуватись на внутрішні джерела фінансування реалізації управлінських рішень у цій сфері (впровадження інновацій, підвищення компетентності працівників, розвиток корпоративної культури, залучення інвестицій тощо).

Під час проведення анкетування розглядалась проблема складності формування та адаптування підприємств до існуючих соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку. Результати засвідчили, що найбільш складно адаптовуватись у вітчизняній промисловості до податкових важелів (45% респондентів обрали з-поміж усіх варіантів варіант «однозначно складно»), а також інноваційних (43,75%), інвестиційних (31,67%) та кредитних (31,25%).

Узагальнення результатів дослідження дало змогу сформулювати тезу про неготовність вітчизняних підприємств адаптуватись до динамічного середовища і навіть в умовах кризових явищ завдяки гнучкості, диверсифікованості та іншим параметрам утримувати існуючі ринкові ніші та здобувати нові. Виявлено, що у вітчизняних компаніях першочергово відповідальними суб'єктами за розвиток соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку бізнесу є менеджери інституційного рівня управління (у 40,83% випадках) та власники (35,00%), що разом складає 75,83%.

Виконані дослідження дали змогу сформулювати висновок про те, що найбільш вагомими чинниками сприяння розвитку соціально-економічних важелів на вітчизняних підприємствах є сприятлива атмосфера (цей варіант відповіді обрало 59,58% респондентів), макроекономічна політика (55,83%), знання, досвід та компетентності працівників (37,08%), а також належний рівень мотивування

(24,58%). Таким чином, на думку фахівців, дієвість заходів у сфері формування і розвитку таких важелів – це поєднання внутрішніх та зовнішніх складових.

На думку експертів, найбільш пріоритетною сферою вітчизняних промислових підприємств, яка в умовах сьогодення вкрай потребує цільового розвитку під впливом соціально-економічних важелів, є управління підприємством загалом (63,75% відповідей), що свідчить про комплексне розуміння проблем розвитку бізнесу і необхідності їхнього системного вирішення (рис. 3).

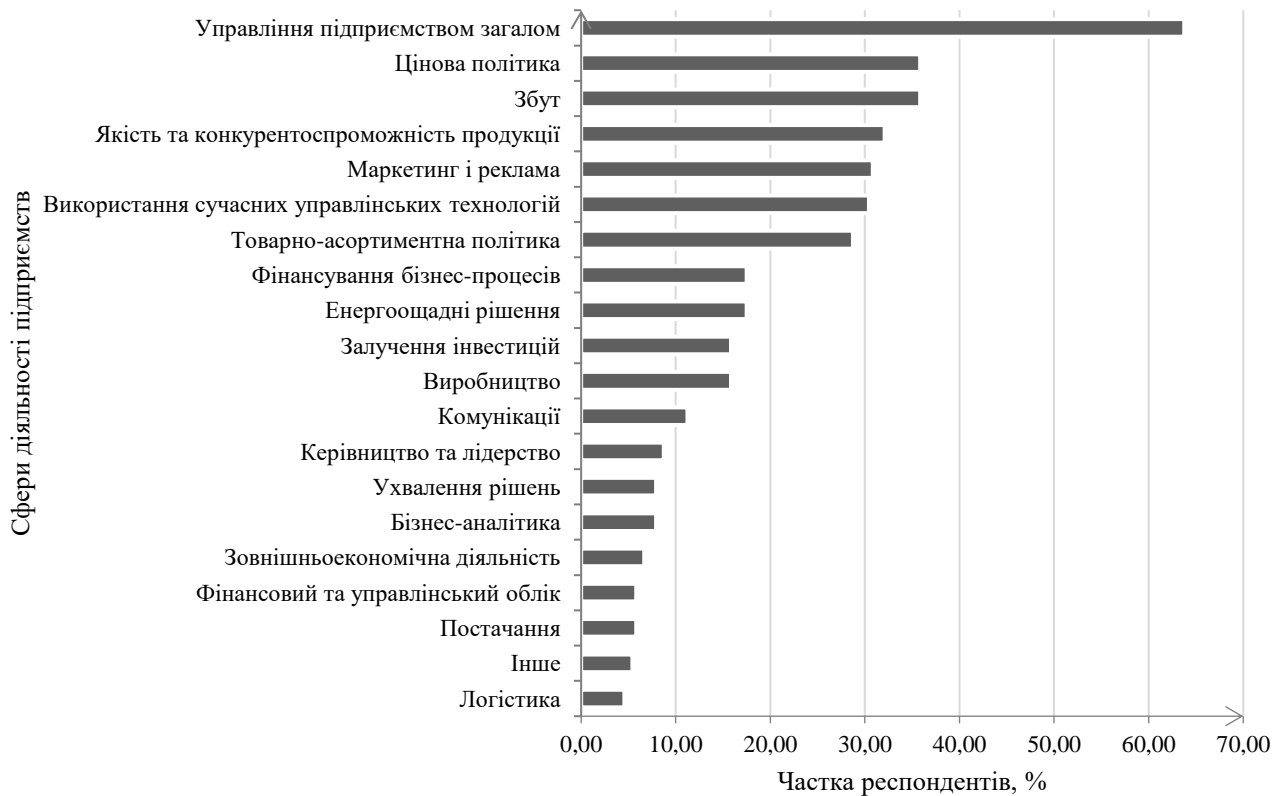

Рис. 3. Сфери діяльності вітчизняних промислових підприємств, що потребують пріоритетного розвитку під впливом соціально-економічних важелів
Примітка: сформовано автором за результатами експертного опитування

Ідентифіковано проблему низького рівня гнучкості соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку на вітчизняних промислових підприємствах. Так, лише 18% респондентів вказали на існування такої гнучкості, у той час як 70% опитаних констатували протилежне. Таким чином, вищенаведене свідчить, що вітчизняний бізнес не готовий ефективно діяти у будь-яких нових умовах господарювання, у т.ч. кризових. Це особливо актуальна для вирішення проблема, адже подальший стан як бізнес-середовища, так і кон'юнктури ринку загалом не може бути охарактеризований як стабільний.

Розглянуто досвід розвинутих країн світу у вирішенні проблем формування і використання соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств, який може також бути корисним для стимулювання розвитку бізнесу в Україні. Ідентифіковано основні заходи податкового, монетарного, кредитного, інвестиційного, інноваційного, культурологічного та іншого характеру, які у цих країнах принесли дієвий результат для бізнес-середовища і сприяли

полівекторному розвитку суб'єктів підприємницької діяльності різних сфер економіки.

У четвертому розділі «Формування соціальних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств» удосконалено метод діагностування компетентностей персоналу в процесі полівекторного розвитку; типологізовано важелі динамічної організаційної культури; удосконалено модель покращання соціально-психологічного клімату в колективі.

Функціонування сучасних підприємств відбувається в умовах загострення конкурентної боротьби, обмеженого доступу до усіх видів ресурсів, динамічності та нестабільності середовища функціонування, високого рівня невизначеності перспектив розвитку тощо. Нестача фінансових, матеріальних, техніко-технологічних та енергетичних ресурсів зумовлює пріоритетність трудових ресурсів, які завдяки генеруванню ідей, пошуку найбільш оптимальних варіантів рішень, розробленню нестандартних заходів здатні вивести підприємства з кризи, а також забезпечити їхню подальшу успішну діяльність. Науковці зазначають, що саме креативні, інноваційно-налаштовані кадри створюють перспективу суб'єкта підприємницької діяльності, активізують його розвиток та просування на ринку, формують його унікальні конкурентні переваги. Таким чином, компетентнісні важелі як інструменти, що пов'язані із сукупним впливом знань, досвіду, вмінь, цінностей на трансформаційні процеси в організації, стають одними із пріоритетних.

Зважаючи на те, що полівекторний розвиток підприємства характеризується складністю, масштабністю, синергійністю, комплексністю, системністю та різноформатністю перетворень, він потребує належного кадрового забезпечення, якісного управлінського впливу, результативної реалізації персоналом компанії. Це свідчить про необхідність систематичного оцінювання належного кадрового забезпечення організаційних змін та цілеспрямованого формування і розвитку компетентнісних важелів на засадах навчання та підвищення кваліфікації персоналу.

Аналізування теорії та практики за проблемою дало змогу удосконалити метод діагностування компетентностей працівників підприємства у процесі полівекторного розвитку, який, на відміну від наявних, ґрунтується на формуванні карти необхідних загальних і фахових компетентностей працівників, визначенні пріоритетності та вагомості компетентностей за матрицею попарних порівнянь, оцінюванні на засадах методу 360° володіння працівниками необхідними компетентностями, визначенні інтегрального рівня відповідності працівників за усіма компетентностями, інтерпретування результатів та прийняття рішення щодо подальшої участі працівників в організаційних трансформаціях (рис. 4).

На підставі виконаних досліджень розвинуто типологію, змістове та функціональне наповнення важелів динамічної організаційної культури, що відрізняються від існуючих виокремленням важелів впливу на персонал підприємства (місія, цілі, цінності організації, норми, правила, стандарти поведінки, кодекс корпоративної етики, вимоги до загальних та фахових компетентностей працівників, корпоративні свята, ритуали, афіліація, артефакти) та важелів впливу на зовнішніх стейкхолдерів (імідж організації, бренд, товарний знак, торгова марка, соціальна відповідальність, правила взаємодії та спілкування; корпоративні, рекламні, інформаційні видання і заходи).

Рис. 4. Метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку

Примітка: удосконалено автором

Оскільки підприємство складається з формальних і неформальних груп, то найбільш дієвим психологічним важелем забезпечення їхньої результативної роботи є створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, тобто атмосфери, яка створює умови для розвитку потенціалу працівників, їхньої результативної та

ефективної діяльності. Удосконалено модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі, яка спрямована на активізування полівекторного розвитку підприємства, передбачає діагностування наявного соціально-психологічного мікроклімату за системою індикаторів (згуртованість, конфліктність, організованість, рівень колективної турботи, атмосфера взаємної довіри, рівень узгодженої взаємодії, активність, креативність, цілеспрямованість, стресостійкість, відкритість, референтність, адаптивність колективу, плинність кадрів), ідентифікування чинників формування несприятливого мікроклімату (особистісних та організаційних), визначення ключових проблем у цій сфері, аналізування альтернативних заходів та вибір оптимальних шляхів покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі (добір колективу за психологічною сумісністю, звільнення деструктивних та непродуктивних працівників, планування підвищення кваліфікації працівників та їх кар'єрного зростання, заміна керівника колективу, перегляд системи стимулювання, оптимізування чисельності групи, покращання умов праці, цілеспрямоване формування правил, норм, цінностей групи).

У п'ятому розділі **«Формування податкових, інвестиційних та інноваційних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств»** розглянуто податкову конкурентоспроможність в системі податкових важелів забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності; розвинуто інвестиційні важелі забезпечення технологічних трансформацій; наведено інноваційні важелі забезпечення полівекторного розвитку організацій.

У роботі встановлено, що у сфері податкових рішень вітчизняні підприємства мають змогу обрати різні альтернативні варіанти управлінських рішень, фактично вирішуючи багатокритеріальне завдання. Попри те, як свідчить вивчення теорії і практики, а також узагальнення матеріалів діючих організацій, здебільшого підприємці не надто схильні аналізувати зазначену сферу, шукати ефективні варіанти рішень, моделювати наслідки їхнього застосування тощо. Таким чином, податкове середовище в Україні найчастіше трактується бізнесом як реальна щоденна загроза, яка ускладнює ведення підприємницької діяльності.

Встановлено, що обрання варіанта податкової альтернативи здійснюється суб'єктами господарювання вже у момент їхнього заснування. Маючи інформацію про існуючу систему оподаткування в державі, засновники у багатьох випадках можуть ухвалювати рішення щодо вибору того чи іншого варіанта податкового рішення. Окрім того, альтернативні варіанти податкових рішень мають місце також в межах окремих систем оподаткування (щодо сплати податку на прибуток, податку на додану вартість, акцизного податку, рентної плати, мита, екологічного податку тощо). Вітчизняні підприємства можуть оптимізувати свої податкові платежі з урахуванням варіацій щодо бази оподаткування, порядку обчислення податку, об'єкта оподаткування, визначення податкового періоду, встановлення термінів та порядку сплати податку тощо, що визначено як нормами Податкового кодексу України, так і нормами різноманітних підзаконних нормативно-правових актів.

Встановлено, що для ефективного врахування й адаптування до податкових важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств керівники цих суб'єктів господарювання повинні визначатись у своїй вихідній конкурентній

податковій позиції. Тільки за таких умов (коли відомий рівень невідповідності між фактичним і можливим станом) доцільно стверджувати про можливість здійснення дієвих заходів у сфері податкового оптимізування, забезпечення податкової безпеки, податкового планування, управління податковими ризиками тощо. Таку вихідну податкову позицію дає змогу виявити податкова конкурентоспроможність підприємства, під якою запропоновано розуміти здатність його податкової політики за певними параметрами відповідати можливостям податкового середовища з урахуванням просторово-часового чинника. Доведено, що таку податкову конкурентоспроможність можна структурувати, оцінити, моделювати та прогнозувати для забезпечення полівекторного розвитку бізнесу.

На підставі вивчення теорії і практики, а також з урахуванням результатів виконаних досліджень під час оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств запропоновано враховувати такі параметри порівняння, як платники податків, об'єкти і бази оподаткування, ставки податків, порядок обчислення податків, податкові періоди, терміни та порядок сплати податків, а також дати виникнення податкового зобов'язання.

У роботі запропоновано метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств, що передбачає порівняння існуючої податкової політики суб'єкта господарської діяльності за певними параметрами (платники податків, об'єкти і бази оподаткування, ставки податків, податкові періоди, порядок обчислення податків, терміни та порядок сплати податків, дати виникнення податкового зобов'язання) з можливостями податкового середовища. Це дає змогу ідентифікувати вихідну конкурентну податкову позицію підприємства, рівень невідповідності між фактичним та можливим станом його податкової політики, а також вказуватиме на напрями більш кращого використання зазначених можливостей. Узагальнену послідовність цього процесу наведено на рис. 5.

Зроблено висновок про те, що оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємства можна вважати доволі складним процесом, що вимагає як розуміння усіх глибинних знань чинного податкового законодавства, так і вміння проектувати фактичну податкову політику суб'єкта господарської діяльності на такі можливості.

Прикладне застосування запропонованого методу оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств здійснено на прикладі Державного підприємства «Криворізький ІА». Постановку проблеми та її структурування у формі ієрархій виконано аналогічно, як у наведеній на рис. 5 узагальненій послідовності оцінювання. Конкретизація параметрів порівняння на нижчих щаблях ієрархії не здійснювалась.

Діагностування податкової політики ДП «Криворізький ІА» за визначеними параметрами порівняння, можливостей податкового середовища, а також проектування т. зв. ідеальної для компанії податкової політики здійснювалось поєднанням методів колективного блокноту, експертного фокусування та мізкового штурму за участю усіх експертів робочої групи протягом 23 днів. Коефіцієнт компетентності експертів не розраховувався (припускалося, що рівень фаховості усіх експертів перебував приблизно на одному рівні). Для формування узагальненої оцінки експертів у розрізі кожного параметра порівняння використовувався метод середніх величин. Під час дослідження застосовувалась відносна шкала Сааті.

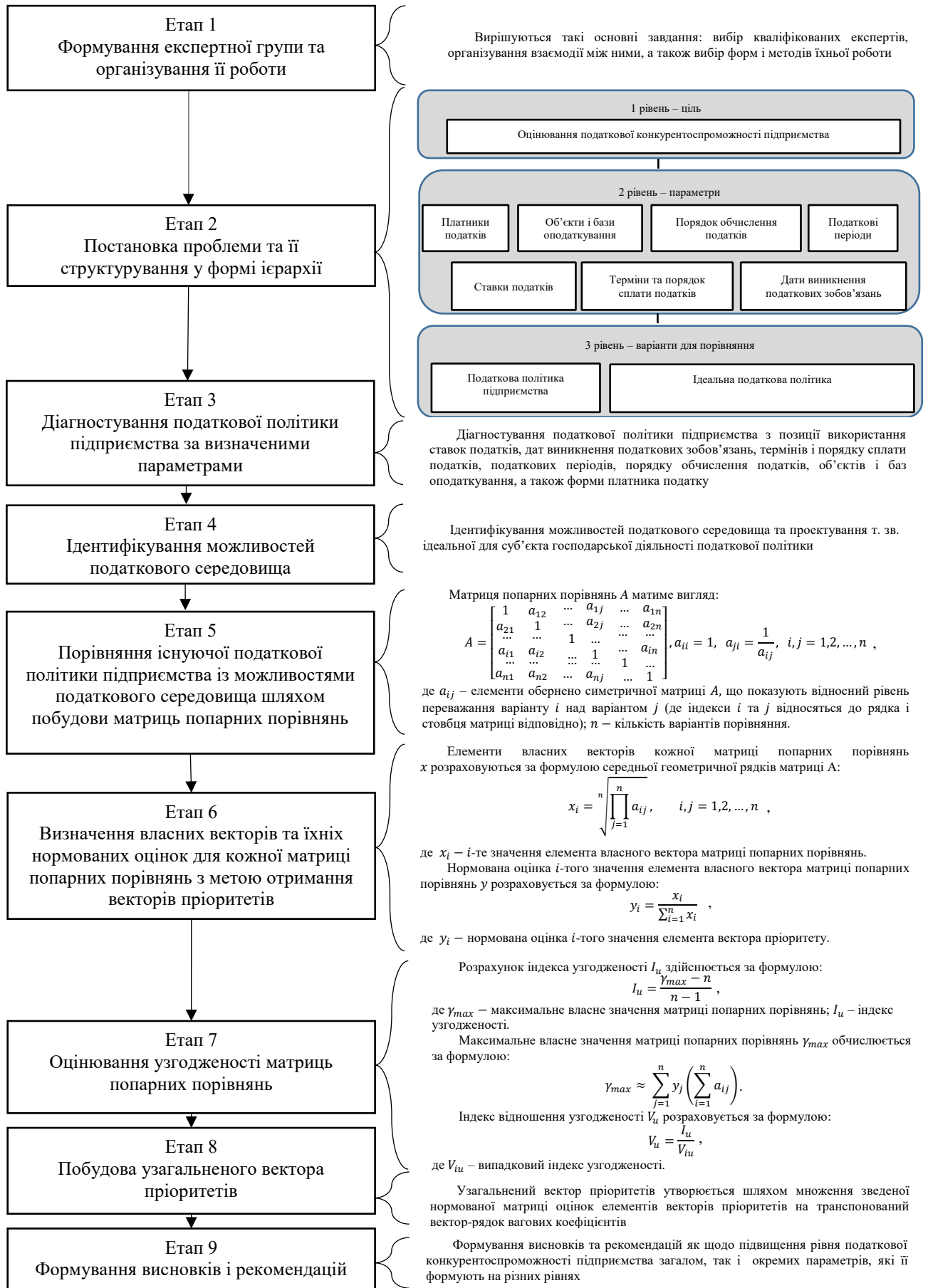

Рис. 5. Узагальнена послідовність оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємства

Примітка: розроблено автором

Як наслідок, отримано низку матриць попарних порівнянь для кожного із семи зазначених на рис. 5 параметрів, а також низку нормованих оцінок (табл. 1), які дають змогу сформуванню цілісного уявлення про податкову конкурентоспроможність ДП «Криворізький ІА».

Таблиця 1

Узагальнені результати оцінювання податкової конкурентоспроможності

ДП «Криворізький ІА»

Варіанти порівняння	Параметри порівняння, коефіцієнти їхньої вагомості (частк. од.) та нормовані оцінки елементів векторів пріоритетів (частк. од.)							Підсумкові оцінки, частк. од.
	Платники податків (0,120)	Об'єкти і бази оподаткування (0,064)	Порядок обчислення податків (0,153)	Податкові періоди (0,081)	Ставки податків (0,087)	Терміни та порядок сплати податків (0,112)	Дати виникнення податкових зобов'язань (0,383)	
Податкова політика підприємства	0,250	0,167	0,125	0,125	0,200	0,250	0,100	0,154
Ідеальна податкова політика	0,750	0,833	0,875	0,875	0,800	0,750	0,900	0,846

Примітка: розраховано автором

Таким чином, за результатами розрахунків зроблено висновок, що рівень податкової конкурентоспроможності ДП «Криворізький ІА» істотно нижчий за можливості податкового середовища (на 34,6%). При цьому, за окремими параметрами конкурентоспроможності компанія недовикористовувала близько 40% ринкових можливостей (наприклад, дати виникнення податкових зобов'язань). Ідентифікування наявних невідповідностей між фактичним та максимально можливим станом дає змогу ДП «Криворізький ІА» сформуванню висновки і рекомендації щодо напрямів підвищення своєї податкової конкурентоспроможності.

У процесі дослідження з'ясовано, що в умовах обмеження інвестиційних ресурсів керівники і власники підприємств, особливо в Україні, змушені ідентифікувати пріоритетні сфери, у які слід інвестувати, і внаслідок цього обирати так звані пріоритетні інвестиційні проекти. При цьому, здебільшого це відбувається в умовах невизначеності, адже найчастіше складно чітко окреслити як теперішнє чи майбутнє, так і однозначні параметри потенційного інвестиційного проекту. Таким чином, актуалізується необхідність розвитку теоретико-прикладних положень щодо вибору пріоритетності інвестування у різні активи підприємства в умовах обмеженості ресурсів, насамперед, у технологічні процеси.

Огляд й узагальнення навчально-наукової літератури за проблемами інвестування та управління інвестиційними проектами дав змогу стверджувати про існування значної кількості параметрів, за якими обираються пріоритетні інвестиційні проекти для підприємств. Найбільш поширеними з них є термін окупності, чиста теперішня вартість інвестиційного проекту та внутрішня норма дохідності. Серед інших критеріїв оцінювання ефективності інвестування на підставі вивчення теорії і практики виокремлено індекс прибутковості інвестицій, рівень інноваційності інвестиційного проекту, його екологічність, соціальність, відповідність місії та цілям тощо.

В аналізованому контексті звернено увагу на те, що в умовах ринкової економіки використання лише класичних показників оцінювання пріоритетності інвестування в активи підприємства можна вважати обмеженим підходом. Це справедливо як для великих, так і для незначних інвестиційних проектів незалежно від об'єктів інвестування (розширення виробничих потужностей, придбання цілісних майнових комплексів, реконструкція чи технічне переозброєння виробництва, придбання нематеріальних активів тощо).

Вивчення досвіду економічно розвинутих країн дало змогу зробити висновок про те, що сьогодні замало стверджувати про важливість ринково-орієнтованості інвестиційної діяльності підприємств. В умовах глобального ринку уже складно здобувати успіх у конкурентній боротьбі лише шляхом використання переваг масштабів виробництва, глобальної присутності чи інвестування в торгову марку. Так само складно утримати середньо- і довгострокову конкурентну перевагу завдяки створенню різних перешкод для входження у галузь конкурентами. Окрім того, навіть впровадження нових продуктів не завжди гарантує успіх на ринку, адже, як свідчить практика, у більшості випадків конкуренти швидко реагують на інноваційні рішення інших підприємств, адаптуючись до них або навіть пропонуючи ще кращі варіанти удосконаленої інноваційної продукції. Також доволі часто конкурентами копіюється цінова політиката заходи з просування продукції. За цих умов традиційні джерела здобуття конкурентних переваг зміщуються на короткостроковий ринок і пріоритетним стає критерій забезпечення еластичності виробництва та управління, що дає змогу підприємствам максимально швидко реагувати на запити ринку краще і швидше за конкурентів.

Очевидно, що усі ці явища безпосередньо пов'язані із інвестиційною поведінкою підприємства і використанням інвестиційних важелів для забезпечення полівекторного розвитку бізнесу. Сьогодні важливо знати, яким чином уже найближчим часом зміниться ринок, на якому працює компанія, як протидіяти конкурентам, як максимально задовільняти потреби клієнтів, як мінімізувати вплив потенційних загроз середовища функціонування, як максимально реалізувати ринковий потенціал, як мінімізувати час організаційних перетворень тощо. Керівники і власники повинні чітко ідентифікувати під час реалізації інвестиційної політики майбутні конкурентні переваги, а також можливість їх оновлення і покращання.

Таким чином, на підставі вищенаведеного запропоновано під час вибору пріоритетності інвестування в технологічні процеси підприємства використовувати окрім стандартних найбільш поширених показників оцінювання ефективності інвестиційних проектів ще один – конкурентну адаптивність технологій суб'єкта господарювання, яка відображатиме їхню здатність виготовляти продукцію, що у перспективі дасть змогу покращувати конкурентні позиції підприємства на ринку. Високий рівень конкурентної адаптивності технологій дасть змогу у випадку зміни чинників середовища функціонування у межах наявних технологічних можливостей (чи дещо удосконалених) не просто забезпечити виготовлення нової продукції, а саме такої, яка буде конкурентоспроможною у перспективі.

Відтак, у роботі розвинуто метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств, що враховує у межах багатокритеріального

підходу з використанням функцій належності до терм-множин параметра конкурентної адаптивності технологій, який відображає їхню здатність покращувати конкурентні позиції суб'єкта господарювання на ринку у короткостроковому періоді і набувати нових конкурентних переваг незалежно від масштабів інвестиційних проектів. Узагальнена модель цього процесу відображена на рис. 6.

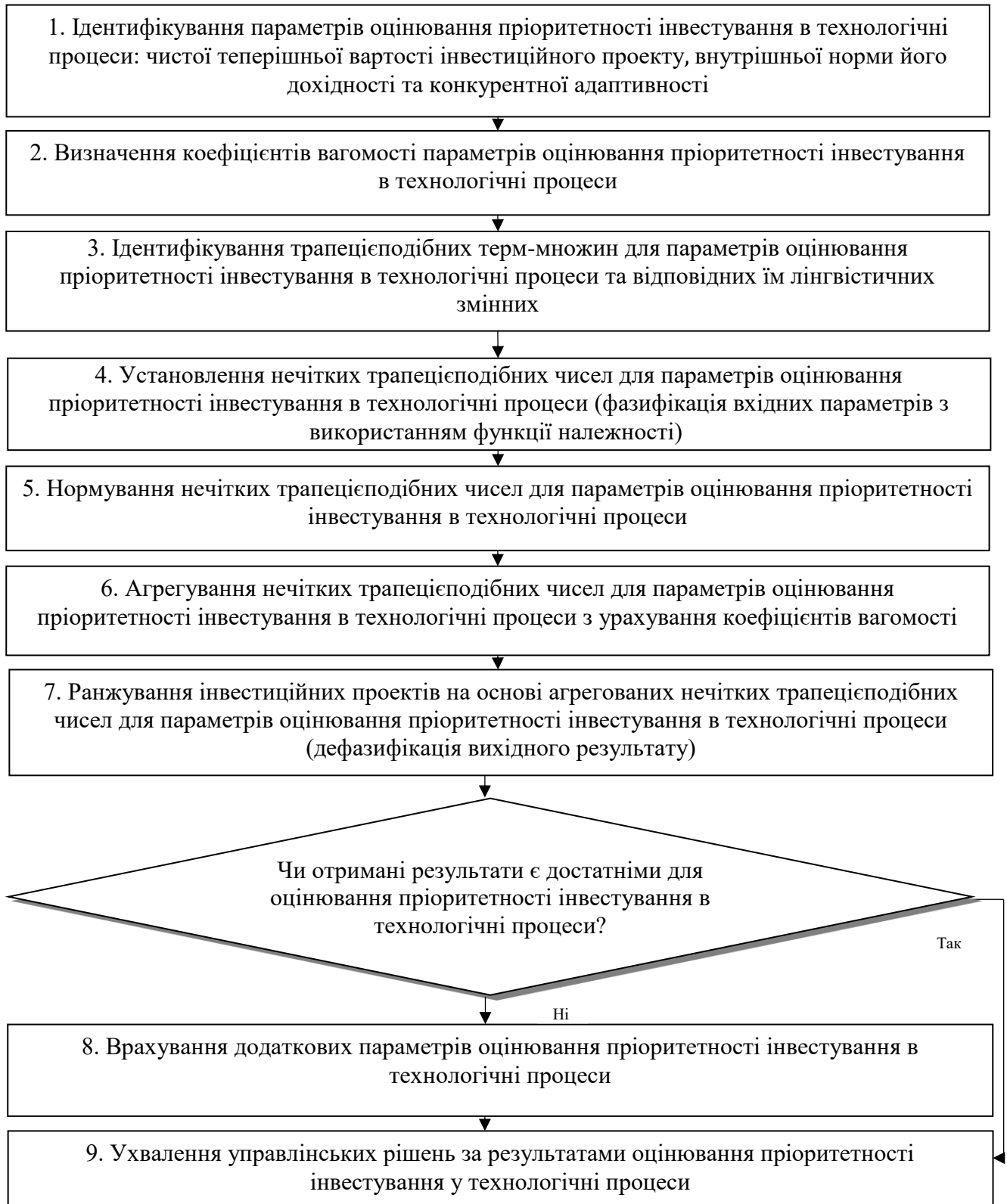

Рис. 6. Модель оцінювання пріоритетності інвестування в технологічні процеси
Примітка: розвинуто автором

Практичне використання розвинутого шляхом врахування параметра конкурентної адаптивності технологій методу оцінювання пріоритетності інвестування в технологічні процеси здійснено у діяльності Заводу «Бліц-Пак» на прикладі аналізування двох альтернативних варіантів технологічних процесів: придбання лакувальної машини «Steinemann Colibri 104» та придбання машини для трьохсторонньої обрізки «Polar BC 330». Як наслідок, отримано такі підсумкові нечіткі трапецієподібні числа для обох інвестиційних проектів Заводу «Бліц-Пак»:

а) для інвестиційного проекту придбання лакувальної машини «Steinemann Colibri 104»:

$$X = (0,273; 0,448; 0,543; 0,685);$$

б) для інвестиційного проекту придбання машини для трьохсторонньої обрізки «Polar BC 330»:

$$X = (0,189; 0,386; 0,418; 0,554).$$

Для формування інтегральної оцінки в межах теорії нечітких множин з метою ідентифікування пріоритетності інвестування в технологічні процеси підприємства використано метод Ч'ю Парка (параметр w зафіксовано на рівні 1). Як наслідок, отримано такі результати для обох варіантів інвестиційних проектів:

а) для інвестиційного проекту придбання лакувальної машини «Steinemann Colibri 104»:

$$cr(A) = 0,983;$$

б) для інвестиційного проекту придбання машини для трьохсторонньої обрізки «Polar BC 330»:

$$cr(A) = 0,788.$$

Таким чином, хоча за більшістю нечітких трапецієподібних значень чистої теперішньої вартості NPV та внутрішньої норми дохідності IRR переважає інвестиційний проект придбання машини для трьохсторонньої обрізки «Polar BC 330», все ж з урахуванням параметра конкурентної адаптивності технологічного процесу KA перевагу за інших рівних умов слід надати інвестиційному проекту придбання лакувальної машини «Steinemann Colibri 104».

Звернено увагу на те, що окрім інвестиційних та податкових інструментів полівекторний розвиток підприємств забезпечується також різноманітними інноваційними важелями. Як неодноразово доведено теорією і практикою, інновації та інноваційний розвиток є невід'ємною передумовою ефективності діяльності суб'єктів підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки. Підприємства впроваджують інновації для збереження і покращання своїх ринкових позицій, здобуття нових ринків збуту продукції, підвищення рівня конкурентоспроможності, формування стратегічної позиції на ринку тощо. Інновації та інноваційні рішення – це також передумова підвищення ефективності діяльності організацій загалом.

У роботі встановлено, що інновації та інноваційні рішення у сфері забезпечення полівекторного розвитку підприємств є не статичним, а динамічним явищем. Це пояснюється тим, що рушійною силою інноваційних перетворень є безперервна динамічна діяльність у напрямку пошуку нових ринків збуту, аналізування поточного і майбутнього конкурентного середовища, вивчення й оцінювання динамічних потреб споживачів, моніторинг інноваційних рішень конкурентів тощо. Відтак, актуалізується необхідність застосування динамічного підходу до

управління інноваціями підприємств і використання поняття «інноваційна динаміка» для окреслення взаємозв'язку між інноваційними процесами та динамічністю. Зазначена проблема набуває ще більшої значущості в умовах, коли для діагностування інноваційної діяльності компаній застосовуються здебільшого статичні методики і підходи. Разом з тим, сьогодення потребує зміни традиційних підходів до управління інноваційними процесами підприємств з акцентом на динамічний чинник. Суб'єктам господарювання у цьому напрямку важливо не просто констатувати факти, а й використовувати інструментарій динамічного аналізування із прогнозуванням можливих траєкторій змін інноваційного середовища.

З урахуванням вищенаведеного, у роботі запропоновано розглядати поняття інноваційної динаміки, яка і дає змогу зрозуміти поведінку підприємств в інноваційному середовищі. В основі цього поняття – конкретні дії та реакції суб'єктів підприємницької діяльності на зміни середовища функціонування. Узагальнення вищенаведеного, а також результати виконаних досліджень дали змогу стверджувати про доцільність трактування інноваційної динаміки з позиції дій та реакцій підприємства на зміну середовища функціонування з метою покращання інноваційної позиції на ринку з урахуванням інноваційної політики держави, а також прогнозування інноваційного середовища та поведінки його суб'єктів.

На підставі виконаних досліджень розроблено модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств (рис. 7). Розглядаючи окремі її елементи, слід наголосити, що в центрі уваги моделі перебуває формування програми і реалізація заходів інноваційної поведінки для покращання інноваційної позиції суб'єкта підприємницької діяльності на ринку. Це здійснюється з урахуванням діагностування сильних та слабких позицій підприємства, а також ідентифікованих проблемних зон покращання такої позиції. При цьому, під інноваційною поведінкою пропонується розуміти поєднання дій та заходів інноваційного характеру, що зумовлені впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників і спрямовані на покращання інноваційної позиції підприємства на ринку з урахуванням інтересів груп економічного впливу. Своєю чергою, інноваційну позицію слід трактувати як визначене місце, яке посідає підприємство в інноваційному середовищі з урахуванням просторово-часового чинника.

Варто зауважити, що у наведеній моделі забезпечення інноваційної динаміки підприємств інноваційна позиція посідає одне з визначальних місць. Доведено, що суб'єкти господарювання можуть реалізовувати різноманітні дії зі своїми інноваційними позиціями, зокрема: займати, відстоювати, втрачати, укріплювати, удосконалювати тощо. Ідентифікування цих позицій є важливою інформаційною базою для виявлення переваг і недоліків інноваційної діяльності підприємств, визначення проблемних сфер чи, наприклад, рівня і масштабів випередження або відставання від конкурентів.

Перевагою наведеної моделі забезпечення інноваційної динаміки підприємств є врахування інтересів різних груп економічного впливу, якими можуть бути власники, менеджери різних рівнів управління, інвестори, кредитори, органи державної влади, постачальники, конкуренти, споживачі тощо.

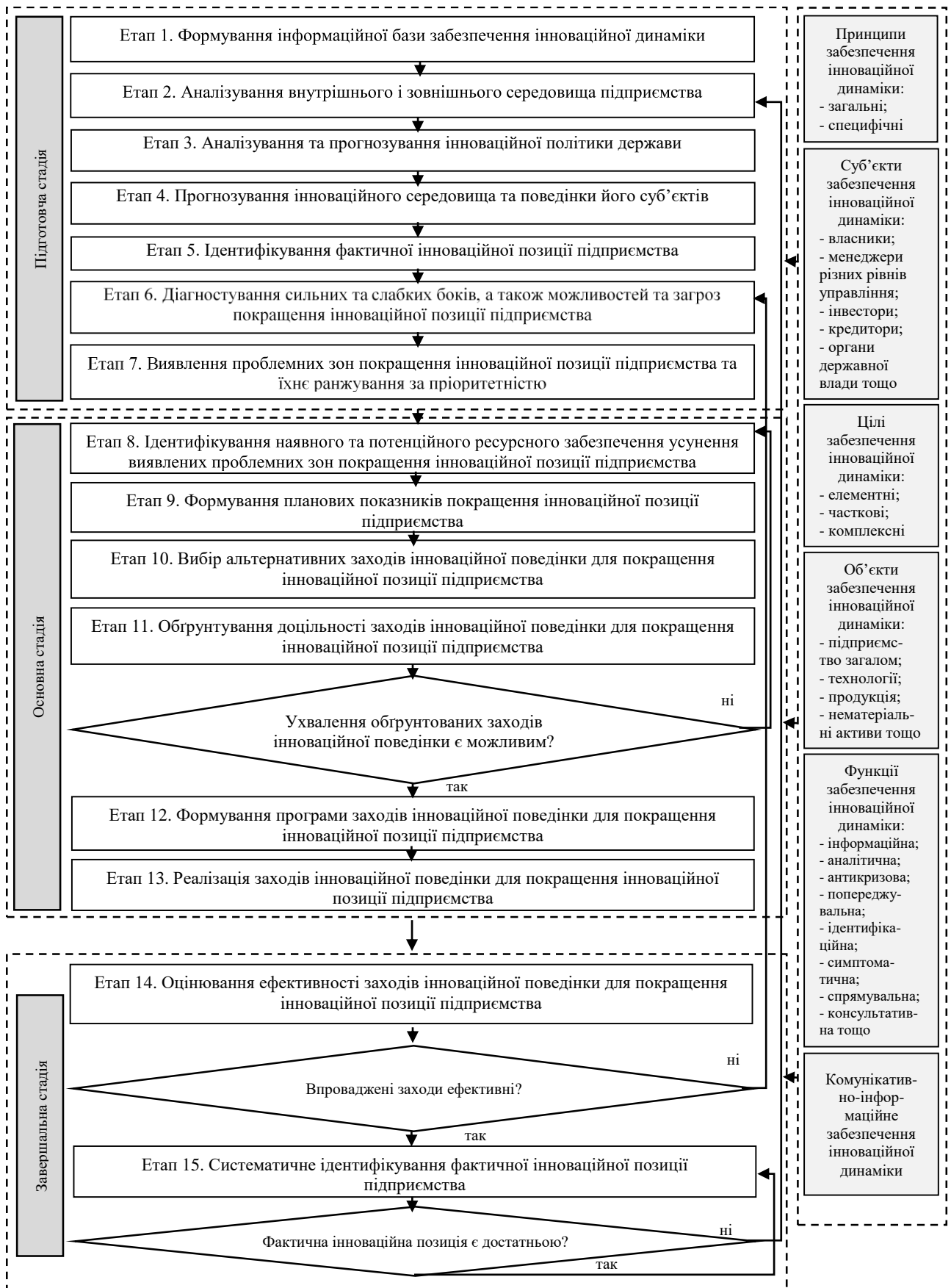

Рис. 7. Модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств
Примітка: розроблено автором

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано нове вирішення науково-прикладної проблеми розроблення концептуальної, теоретико-методологічної та методико-прикладної бази забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів. Результати дослідження дають можливість зробити такі висновки:

1. У сучасних високодинамічних, нестабільних, конкурентних та низькопрогнозованих умовах підприємствам недостатньо адаптуватись до змін середовища функціонування, а виникає необхідність у випередженні таких змін на засадах перманентних організаційних трансформацій. Кардинально змінюються існуючі підходи до забезпечення розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання у контексті пріоритезації полівекторності організаційних перетворень, що ґрунтується на гармонізації внутрішніх і зовнішніх змін за усіма ключовими сферами функціонування. Зважаючи на це, полівекторний розвиток підприємств, що реалізовується, активізується та забезпечується під впливом соціально-економічних важелів, стає об'єктивною необхідністю виживання компаній на ринку та утримання їхніх позицій в умовах кризи та невизначеності.

2. Уточнено поняття «полівекторний розвиток підприємства» з урахуванням виокремлених ознак та особливостей такого розвитку на засадах розгляду його як процесу системних перетворень в усіх функціональних сферах підприємства шляхом забезпечення переходу на якісно новий, більш досконалий стан, що формує орієнтири для власників і менеджерів підприємств щодо змістового та функціонального наповнення полівекторного розвитку.

3. Сформовано типологію різновидів розвитку підприємства за підходами до його ідентифікування (процесним, системним, ситуаційним, динамічним), яка створює можливості для керівників різних рівнів управління щодо розуміння основних напрямів, характеристик, сфер, об'єктів, джерел і результатів розвитку.

4. Встановлено, що забезпечення ефективного полівекторного розвитку можливе за умови врахування та дотримання базових вихідних умов, що дало змогу сформувати класифікацію принципів забезпечення полівекторного розвитку підприємств, яка передбачає виокремлення загальних (цілеспрямованість, гнучкість, збалансованість, оптимальність, ефективність, безперервність, декомпозиційність, часова погодженість, об'єктність, імпульсів розвитку) та специфічних (достатнє ресурсне забезпечення полівекторного розвитку, забезпечення цільового управлінського впливу, коеволюційність та когерентність перетворень, використання впливу важелів на забезпечення полівекторного розвитку, систематичне усунення інгібіторів розвитку, реагування на непрогнозовані зміни середовища функціонування, моделювання полівекторного розвитку за усіма напрямками, єдина стратегічна спрямованість трансформацій) принципів. Запропоновані принципи забезпечення полівекторного розвитку підприємств дають змогу менеджерам інституційного рівня управління сформувати підвалини для планування, організування, мотивування, контролювання, регулювання та реалізації якісного полівекторного розвитку; врахувати усі необхідні передумови для полівекторного розвитку; оцінити необхідність у пріоритетних важелях впливу для

забезпечення очікуваних параметрів полівекторного розвитку; оцінити альтернативність та багатоваріантність сценаріїв полівекторного розвитку; сформувані вектори розвитку за оптимістичного, песимістичного та усередненого варіантів розвитку; розуміти вихідні положення щодо забезпечення ефективного полівекторного розвитку.

5. Обґрунтовано, що інтенсивний, ритмічний та результативний полівекторний розвиток реалізується під впливом соціально-економічних важелів, які формують інструментарій, що забезпечує зміну параметрів діяльності підприємства. Таким чином, розвинуті класифікації соціально-економічних важелів впливу на забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарювання (за змістом, цілеспрямованістю використання, напрямом впливу, середовищем формування, охопленням впливом, рівнем формування, характером та силою впливу, проявом результативності, керованістю та сферою впливу), цілей використання соціально-економічних важелів (за призначенням, пріоритетністю, перспективою втілення, суб'єктами формування), різновидів впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств (за цілеспрямованістю, взаємодією, середовищем формування, призначенням, рівнем впливу, періодичністю), дають змогу суб'єктам різного рівня економіки сформувані системне уявлення про різноформатні характеристики соціально-економічних важелів та створити підґрунтя для їх обґрунтованого цільового вибору.

6. Запропоновані концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів, які передбачають формування ієрархічної моделі розроблення таких важелів на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки та призначені для суб'єктів формування і використання важелів з метою визначення цілей їхнього впливу, повноважень щодо змісту та переліку важелів впливу, що на засадах комплексного, синергійного поєднання покликані активізувати та стимулювати полівекторний розвиток суб'єктів господарювання.

7. Удосконалено метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств, що базується на розрахунку низки репрезентативних індикаторів (рівень податкової конкурентоспроможності підприємства, рівень стабільності грошово-кредитної системи, рівень «запасу міцності», інтегральний рівень інвестиційної привабливості, інтегральний показник фінансового стану юридичної особи, коефіцієнт оновлення основних засобів, інтегральний рівень розвитку компетентностей управлінців, рівень плинності персоналу, інтегральний рівень розвитку організаційної культури, рівень інноваційності виробництва та коефіцієнт креативної активності працівників) і передбачає використання інструментарію багатофакторного регресійного моделювання, що дає можливість економістам та керівникам прогнозувати значення результуючих показників функціонування підприємства залежно від значень кількісних оцінок соціально-економічних важелів та ідентифікувати відповідні траєкторії полівекторного розвитку.

8. Запропоновано менеджерам для формування на підприємстві успішної та ефективної команди використовувати удосконалений метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку, який, на відміну

від наявних, ґрунтується на формуванні карти необхідних загальних і фахових компетентностей кожного працівника, визначенні пріоритетності та вагомості компетентностей за матрицею попарних порівнянь, оцінюванні на засадах методу 360° володіння працівником необхідними компетентностями, визначенні інтегрального рівня його відповідності за усіма компетентностями, інтерпретуванні результатів та прийнятті рішення щодо подальшої участі працівників в організаційних трансформаціях.

9. Обґрунтовано, що в сучасних умовах найбільш успішними та ефективними є підприємства із динамічною організаційною культурою, що зумовлює необхідність керівникам підприємств використовувати розвинуту типологію важелів динамічної організаційної культури, яка охоплює важелі впливу на персонал підприємства (місія, цілі, цінності організації, норми, правила, стандарти поведінки, кодекс корпоративної етики, вимоги до загальних та фахових компетентностей працівників, корпоративні свята, ритуали, афіліація, артефакти) та важелі впливу на зовнішніх стейкхолдерів (імідж організації, бренд, товарний знак, торгова марка, соціальна відповідальність, правила взаємодії та спілкування; корпоративні, рекламні, інформаційні видання та заходи).

10. Встановлено, що активність, інтенсивність, якість та ефективність полівекторного розвитку істотно залежить від параметрів соціально-психологічного мікроклімату в організації. Запропоновано керівникам підрозділів підприємств використовувати удосконалену модель покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі, яка передбачає діагностування наявного соціально-психологічного мікроклімату за системою індикаторів, ідентифікування чинників формування несприятливого мікроклімату, визначення ключових проблем у цій сфері, аналізування альтернатив та вибір оптимальних шляхів покращання соціально-психологічного мікроклімату в колективі.

11. Запропоновано метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств, який дає змогу власникам та аналітикам суб'єктів господарювання ідентифікувати вихідну конкурентну податкову позицію підприємства з урахуванням низки параметрів (платники податків, об'єкти і бази оподаткування, ставки податків, податкові періоди, порядок обчислення податків, терміни та порядок сплати податків, дати виникнення податкового зобов'язання), рівень невідповідності між фактичним та можливим станом його податкової політики, а також вказуватиме на напрями кращого використання можливостей податкового середовища.

12. Розвинуто метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств на засадах використання функцій належності до терм-множин параметра конкурентної адаптивності технологій, який формує для власників і менеджерів інституційного рівня управління передумови врахування ринкової орієнтації інвестиційних проектів, що у перспективі дає змогу покращувати конкурентні позиції суб'єкта господарювання на ринку у короткостроковому періоді і набувати нових конкурентних переваг.

13. Запропоновано модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств, у межах якої виокремлено підготовчу, основну та завершальну стадії, етапи, блоки комунікативно-інформаційного забезпечення інноваційної динаміки, а також

принципи, суб'єкти, цілі, об'єкти та функції такого забезпечення, що дає змогу власникам та менеджерам ухвалювати комплексні рішення у напрямку забезпечення інноваційного розвитку бізнесу, а також створює передумови для формування дієвої інформаційної бази моніторингу ефективності заходів у цій сфері.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1.1. Монографії

1. Дідик А.М. Полівекторний розвиток підприємств: соціально-економічні та регулятивні аспекти: [монографія] / А.М. Дідик. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2016. – 344 с.
2. Financial and Economic Security and Accounting and Analytical Support in Business: [monograph] / L. Kindratska, K. Pavlov, L. Shpak, O. Yatsenko [et. al]; edited by V. Yatsenko. – East West Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna, 2016. – 358 p. / Дідик А.М. Підрозділ 1.7. Особливості застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств в Україні. – С. 69-79.
3. Інтеграція економічних та інформаційних процесів: сучасний стан і перспективи розвитку: [монографія] / За заг. ред. Л.М. Савчук. – Дніпропетровськ: Герда, 2015. – 500 с. / Дідик А.М. Підрозділ 5.2. Економіко-математичне моделювання полівекторного розвитку підприємств. – С. 427-434.
4. Проблеми та теоретико-методичні засади управління витратами на машинобудівних підприємствах: [монографія] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик, У.І. Когут, О.Г. Мельник; за заг. ред. д.е.н., проф. О.Є. Кузьміна. – Львів: «Тріада плюс», 2009. – 325 с. / Дідик А.М. Розділ VII. Фінансове забезпечення витрат машинобудівних підприємств. – С. 268-305.
5. Управління інноваційною, інвестиційною та економічною діяльністю інтегрованих об'єднань та підприємств: [монографія] / За заг. ред. Л.М. Савчук. – Дніпропетровськ: Пороги, 2016. – 520 с. / Дідик А.М. Підрозділ 3.2. Стан застосування інвестиційних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств в Україні. – С. 169-177.
6. Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики: [колективна монографія] / за заг. ред. Л.М. Савчук. – Павлоград: АРТ Синтез-Т, 2014. – [Т. 2]. – 429 с. / Кузьмін О.Є., Дідик А.М., Мельник О.Г. Підрозділ 9.1. Діагностика діяльності підприємства як передумова забезпечення його полівекторного розвитку. – С. 299-307. (*Особистий внесок: обґрунтовано вплив результатів діагностики на підвищення ефективності полівекторного розвитку підприємств*).
7. Діагностика та розвиток інноваційної складової технологічних процесів: економічні важелі та полівекторний аспект: [монографія] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик, О.Г. Мельник, В.Й. Жежуха. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2014. – 278 с. (*Особистий внесок: п. 1.1, 1.5, 2.1, 2.2, 3.4, 4.2, 4.3*).
8. Wybrane zagadnienia współczesnej rachunkowości w Polsce i na Ukrainie: [monografia] / Pod. red. H. Roneka i A. Zahorodnego. – Lublin: Wydawnictwo

Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015. – 326 s. / Кузьмін О., Мельник О., Дідик А. Особливості полівекторного розвитку підприємств. – С. 93-102. *(Особистий внесок: уточнено сутність та виокремлено ключові особливості полівекторного розвитку підприємств).*

1.2. Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, та в наукових періодичних виданнях іноземних держав

9. Дідик А.М. Шляхи покращання соціально-психологічного мікроклімату колективу в умовах полівекторного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Ефективна економіка. – 2013. – №10. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5133>. *(Особистий внесок: виокремлено та охарактеризовано ознаки сприятливого соціально-психологічного мікроклімату, а також визначено шляхи його покращання в колективі).*
10. Дідик А.М. Методичні положення з аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств [Електронний ресурс] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Ефективна економіка. – 2013. – №12. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5134>. *(Особистий внесок: удосконалено метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств).*
11. Дідик А.М. Економічні важелі впливу на діяльність підприємств: етимологічний, семантичний та типологічний аспекти / А.М. Дідик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2014. – №797. – С. 440-446.
12. Дідик А.М. Типологія видів моніторингу полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2015. – №6 (226). – С. 101-110.
13. Дідик А.М. Ознаки та особливості полівекторного розвитку підприємств / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2015. – №819. – С. 3-8. *(Особистий внесок: виокремлено та систематизовано ознаки і особливості полівекторного розвитку підприємств).*
14. Дідик А.М. Принципи забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2015. – №835. – С. 24-29.
15. Дідик А.М. Суб'єктно-ієрархічний підхід до формування соціально-економічних важелів впливу на розвиток підприємства / А.М. Дідик // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 4. – С. 58-62.
16. Дідик А.М. Форми впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – Випуск 18. – Частина 1. – С. 104-107.

17. Дідик А.М. Етимологія та типологія розвитку підприємств / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Економіка. – 2016. – Т. 21. – Вип. 5 (47). – С. 86-92. (*Особистий внесок: обґрунтовано сутність поняття «розвиток підприємства», а також визначено підходи до забезпечення розвитку*).
18. Дідик А.М. Сутнісні ознаки та цілі використання соціально-економічних важелів у системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик, Н.М. Сиротинська // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. – 2016. – Випуск 14. – С. 82-88. (*Особистий внесок: виокремлено сутнісні ознаки соціально-економічних важелів у системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств*).
- 19.* Дідик А.М. Особливості оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємства з використанням методу аналізування ієрархій / А.М. Дідик // Проблеми економіки. – 2016. – №1. – С. 274-281. (**Міжнародна представленість та індексація журналу:** *Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, EBSCOhost (США), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), Соціонет (Росія), J-Gate (Індія), Академія Google (США), Research Bible (Японія)*).
- 20.* Дідик А.М. Оцінювання пріоритетності інвестування в технологічні процеси з урахуванням параметра конкурентної адаптивності технологій / А.М. Дідик // Бізнес Інформ. – 2016. – №3. – С. 79-85. (**Міжнародна представленість та індексація журналу:** *Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals (Швеція), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), InfoBase Index, OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), COPAC Union Catalogue (Велика Британія), Open Access Library, J-Gate (Індія), Академія Google (США), Research Bible (Японія)*).
- 21.* Дідик А.М. Конкурентна адаптивність як параметр оцінювання пріоритетності інвестування в технологічні процеси у системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 23. – №1. – С. 161-166. (**Міжнародна представленість та індексація журналу:** *Index Copernicus (Польща)*).

* Видання одночасно належить до наукових фахових видань України.

- 22.* Дідик А.М. Податкова конкурентоспроможність підприємств у системі забезпечення їхнього полікритеріального розвитку / А.М. Дідик // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2016. – №1 (5). – С. 268-273. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Російський індекс наукового цитування (Росія), Scientific Journal Impact Factor (SJIF), Академія Google (США), Research Bible (Японія), CiteFactor (США)**)).
- 23.* Дідик А.М. Параметри оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств у контексті забезпечення їхнього полікритеріального розвитку / А.М. Дідик // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2016. – Випуск 1 (47). – Том 1. – С. 198-202. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Research Bible (Японія), Академія Google (США)**)).
- 24.* Дідик А.М. Інвестиційні та компетентнісні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств: досвід економічно розвинутих країн / А.М. Дідик // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – №5/3. – С. 29-33. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)**)).
- 25.* Дідик А.М. Модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств / А.М. Дідик // Економічний простір: збірник наукових праць. – 2016. – №107. – С. 179-188. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща)**)).
- 26.* Дідик А.М. Інноваційна динаміка як елемент системи полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – №5. – С. 4-6. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)**)).
- 27.* Дідик А.М. Інноваційні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств: досвід економічно розвинутих країн / А.М. Дідик // Бізнес Інформ. – 2016. – №4. – С. 59-63. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals (Швеція), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), InfoBase Index, OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), COPAC Union Catalogue (Велика Британія), Open Access Library, J-Gate (Індія), Академія Google (США), Research Bible (Японія)**)).
- 28.* Дідик А.М. Податкові, кредитні та інтелектуальні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств: досвід економічно розвинутих країн / А.М. Дідик // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: зб. наук. праць. – 2016. – №2 (13). – Том 2. – С. 45-49. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)**)).
- 29.* Дідик А.М. Аналізування податкових альтернатив підприємств у контексті забезпечення полівекторного розвитку / А.М. Дідик // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2016. – №1/3 (27). – С. 14-18. (**Міжнародна**

представленість та індексація журналу: *Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія), Bielefeld Academic Search Engine (Німеччина), Directory of Open Access Journals, ResearchBib, WorldCat, EBSCO, CrossRef, Directory Indexing of International Research Journals, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Open Academic Journals Index (OAJI), Open Access Articles, WorldWideScience.org, JURN).*

- 30.* Дідик А.М. Стан застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Проблеми економіки. – 2016. – №2. – С. 102-109. (**Міжнародна представленість та індексація журналу:** *Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, EBSCOhost (США), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), Соціонет (Росія), J-Gate (Індія), Академія Google (США), Research Bible (Японія).*) (Особистий внесок: наведено результати використання інструментарію первинного дослідження щодо ідентифікування стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні).
- 31.* Дідик А.М. Інформаційно-аналітичне забезпечення управлінського супроводу інноваційних технологій мотивування персоналу в системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств / О.М. Бодарецька, А.М. Дідик // Бізнес Інформ. – 2016. – №6. – С. 215-220. (**Міжнародна представленість та індексація журналу:** *Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals (Швеція), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), InfoBase Index, OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), COPAC Union Catalogue (Велика Британія), Open Access Library, J-Gate (Індія), Академія Google (США), Research Bible (Японія).*) (Особистий внесок: обґрунтовано місце інноваційних технологій мотивування персоналу в системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств).
- 32.* Дідик А.М. Метод діагностики компетентностей персоналу в умовах полівекторного розвитку [Електронний ресурс] / А.М. Дідик // Економіка: реалії часу. – 2016. – №1 (23). – С. 167-177. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No1/167.pdf>. (**Міжнародна представленість та індексація журналу:** *Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Open Academic Journals Index).*

* Видання одночасно належить до наукових фахових видань України.

- 33.* Дідик А.М. Важелі динамічної організаційної культури у системі полівекторного розвитку підприємств [Електронний ресурс] / А.М. Дідик // Економіка: реалії часу. – 2016. – №2 (24). – С. 110-118. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No2/110.pdf>. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Ulrichsw eb Global Serials Directory (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Open Academic Journals Index**).
- 34.* Дідик А.М. Загальні принципи забезпечення полівекторного розвитку підприємств [Електронний ресурс] / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Економіка: реалії часу. – 2016. – № 3 (25). – С. 6-13. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html>. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Ulrichsw eb Global Serials Directory (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Open Academic Journals Index**). (Особистий внесок: виокремлено й систематизовано загальні принципи забезпечення полівекторного розвитку).
35. Дідик А.М. Інструментарій забезпечення полівекторного розвитку підприємств / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2014. – №6/2(20). – С. 21-24. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Ulrichsw eb Global Serials Directory (США), Index Copernicus (Польща), Російський індекс наукового цитування (Росія), Bielefeld Academic Search Engine (Німеччина), Directory of Open Access Journals, ResearchBib, WorldCat, EBSCO, CrossRef, Directory Indexing of International Research Journals, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Open Academic Journals Index (OAJI), Open Access Articles, WorldWideScience.org, JURN**). (Особистий внесок: виокремлено характерні особливості полівекторного розвитку підприємства та обґрунтовано зміст цієї категорії).
36. Didyk A. Financial aspects of improvement of socio-economic levers of providing of industrial enterprises multivector development in Ukraine / A. Didyk // Economics, management, law: challenges and prospects: Collection of scientific articles. – Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India, 2016. – P. 62-66. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Російський індекс наукового цитування (Росія)**).
37. Didyk A. Using of hierarchy analysis method for solving the problem of assessing the tax competitiveness of the enterprise / A. Didyk // Economics, management, law: problems of establishing and transformation: Collection of scientific articles. – Al Ghurair Printing and Publishing LLC, Dubai, UAE, 2016. – P. 245-248. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Російський індекс наукового цитування (Росія)**).
38. Didyk A. Evaluation of commercial prospects for innovative product machine building enterprises / O. Melnyk, N. Syrotynska, A. Didyk // Econtechmod. An International Quarterly Journal on Economics in Technology, New Technologies and Modelling Processes. – Lublin-Rzeszow, 2016. – Vol. 5, No 1. – P. 51-55. (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), VazTech**).

(Особистий внесок: обґрунтовано роль інноваційних важелів у забезпеченні розвитку машинобудівних підприємств).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

39. Дідик А.М. Роль економічних важелів у забезпеченні розвитку підприємства / А.М. Дідик // Тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції [«Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства»], (м. Львів, 24-25 жовтня 2014 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 69.
40. Дідик А.М. Вплив зовнішніх соціально-економічних важелів на активізування діяльності промислових підприємств на ринку / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик // Тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг і логістика в системі менеджменту»], (м. Львів, 6-8 листопада 2014 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 193-194. *(Особистий внесок: систематизовано зовнішні соціально-економічні важелі).*
41. Дідик А.М. Забезпечення розвитку підприємництва на засадах реалізації стимулювальної функції податкових важелів / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, А.М. Дідик // Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки»], (м. Київ, 26 листопада 2014 р.). – Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2014. – С. 140. *(Особистий внесок: охарактеризовано вплив податкових важелів на активізування розвитку підприємств).*
42. Дідик А.М. Створення сприятливого підприємницького середовища як передумови розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, А.М. Дідик // Тези доповідей Регіональної науково-практичної конференції [«Крок за кроком до мети: стратегія успіху для України»], (м. Львів, 21 жовтня 2014 р.). – Львів Видавництво Львівської політехніки, 2014. – С. 137-140. *(Особистий внесок: обґрунтовано вплив важелів різного рівня економіки на розвиток підприємництва в умовах євроінтеграції).*
43. Дідик А.М. Важелі забезпечення інноваційного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості»], (м. Львів, 14-16 травня 2015 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 463.
44. Дідик А.М. Вплив міжнародних рейтингів на прийняття інвестиційних рішень суб'єктами бізнес-середовища / А.М. Дідик // Тези доповідей II Міжнародного науково-практичного симпозиуму [«Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю в умовах європейської інтеграції України»], (Львів, 24 квітня 2015 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. – 1 електр. опт. диск (CD-ROM). – С. 46.
45. Didyk A. Cechy wielokierunkowego rozwoju przedsiębiorstw / O. Kuzmin, O. Melnyk, A. Didyk // Tezy artykułów naukowych Międzynarodowej konferencji naukowej [«Wybrane zagadnienia współczesnej rachunkowości w Polsce i na Ukrainie»], (m. Lublin, 21-22 maja 2015 r.). – Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 2015. – S. 16-17. *(Особистий внесок: виокремлено особливості полівекторного розвитку підприємств).*

46. Дідик А.М. Розвиток підприємств у ринкових умовах господарювання / А.М. Дідик // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти»], (м. Одеса, 4-5 червня 2015 р.). – Видання на CD-ROM.
47. Дідик А.М. Проблеми забезпечення соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, А.М. Дідик // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми забезпечення економічного розвитку промислових підприємств»], (м. Одеса, 28-29 вересня 2015 р.). – Том 1. – Одеса, ОНПУ, 2015. – С. 32-34. (*Особистий внесок: виокремлено ключові проблеми забезпечення полівекторного розвитку підприємств*).
48. Дідик А.М. Інноваційність як чинник полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції [«Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення»], (м. Дніпропетровськ, 9 жовтня 2015 р.). – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2015. – С. 156-157.
49. Дідик А.М. Проблеми полівекторного розвитку підприємств в Україні / А.М. Дідик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції»], (м. Кам'янець-Подільський, 30 жовтня 2015 р.). – Тернопіль: Крок, 2015. – С. 160-161.
50. Дідик А.М. Бізнес-моделювання інвестиційного забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Перспективні напрями наукових досліджень – 2015»], (м. Братислава, 17-22 жовтня 2015 р.). – У 2-х т. – Т. 1. – К: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. – С. 46-47.
51. Дідик А.М. Переваги використання інструментарію економіко-математичного моделювання для забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [«Інноваційні технології та інтенсифікація розвитку національного виробництва»], (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2015 р.). – Тернопіль: Крок, 2015. – С. 263-264.
52. Дідик А.М. Проблеми економіко-математичного моделювання полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції [«Актуальні питання забезпечення стійкого розвитку національного господарства»], (м. Кременчук, 23-24 жовтня 2015 р.). – Кременчук: ФОП Жуков, 2015. – С. 64-65.
53. Дідик А.М. Особливості формування експертної групи під час оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємства / А.М. Дідик // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи»], (м. Ужгород, 12-13 лютого 2016 р.) / За заг. ред. М.М. Палінчак, В.П. Приходько, А. Krynski. – У 2-х частинах. – Ч. 1. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 86-87.
54. Дідик А.М. Вплив соціальних важелів на забезпечення розвитку підприємства / А.М. Дідик // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку

- економіки»], (м. Львів, 18-19 березня 2016 р.). – Львів: У 2-х част. – Львів: ЛЕФ, 2016. – Ч.1. – С. 84-87.
55. Дідик А.М. Особливості нормування нечітких трапецієподібних чисел для параметрів оцінювання пріоритетності інвестування в технологічні процеси / А.М. Дідик // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції [«Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри»], (м. Черкаси, 22 березня 2016 р.). – Черкаси: Черкаський державний технологічний університет, 2016. – С. 69-71.
56. Дідик А.М. Використання методу аналізування ієрархій для визначення рівня податкової конкурентоспроможності підприємства / А.М. Дідик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика»], (м. Харків, 24-25 березня 2016 р.). – Харків: Видавництво «НТМТ», 2016. – С. 339-340.
57. Дідик А.М. Інноваційна позиція у системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств з використанням інноваційних важелів / А.М. Дідик // Conference Proceedings of International Scientific-Practical Conference [«From Baltic to Black Sea Region: the National Models of Economic Systems»], (Riga, 25 marts 2016 p.). – Riga: Baltija Publishing. – С. 191-193.
58. Дідик А.М. Функції забезпечення інноваційної динаміки підприємств у системі їхнього полівекторного розвитку / А.М. Дідик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня»], (м. Одеса, 8 квітня 2016 р.) / За ред. М.П. Коваленко, Т.В. Деркач, А.В. Кобилянської. – Одеса: МГУ, 2016. – С. 162-164.
59. Дідик А.М. Використання інструментарію нечіткої логіки для оцінювання пріоритетності інвестиційних проектів у системі забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення»], (м. Львів, 14-15 квітня 2016 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – С. 73.
60. Дідик А.М. Принципи забезпечення інноваційної динаміки підприємств у системі їхнього полівекторного розвитку / А.М. Дідик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік»], (м. Львів, 31 березня 2016 р.). – Ч. 1. – Тернопіль: Крок, 2016. – С. 103-105.
61. Дідик А.М. Соціально-економічні важелі полівекторного розвитку малого та середнього бізнесу: досвід економічно розвинутих країн / А.М. Дідик // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки, фінансів та управління експортно-імпортною діяльністю»], (м. Львів, 12 травня 2016 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 1 електр. опт. диск (CD-ROM). – С. 70.
62. Дідик А.М. Вплив інноваційної інфраструктури на полівекторний розвиток підприємств: досвід економічно розвинутих країн / А.М. Дідик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства,

регіону, країни»], (м. Полтава, 19 травня 2016 р.). – Ч. 1. – Полтава: ФОП Пусан А.Ф., 2016. – С. 98-99.

63. Дідик А.М. Соціальні проблеми застосування соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств в Україні / А.М. Дідик // Тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції [«Інтеграція України в європейський і світовий фінансовий простір»], (м. Львів, 19-20 травня 2016 р.). – Львів: Львівський ННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – С. 172-173.
64. Дідик А.М. Перспективи вдосконалення соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні / А.М. Дідик // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції [«Економіка і управління в умовах глобалізації»], (м. Кривий Ріг, 25 травня 2016 р.). – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. – С. 70-72.
65. Дідик А.М. Стратегічність як чинник формування і використання соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції [«Реформування економіки: досвід ЄС та перспективи України»], (м. Запоріжжя, 27 травня 2016 р.). – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. – С. 48-50.
66. Дідик А.М. Фінансові важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств в Україні / А.М. Дідик // Proceedings of the International Scientific-Practical Conference [«Economic Development Strategy in Terms of European Integration»], (Kaunas, May 27, 2016). – Kaunas: Baltija Publishing, 2016. – P. 107-109.
67. Дідик А.М. Особливості оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємства у контексті забезпечення його полівекторного розвитку / А.М. Дідик // Тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції [«Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції»], (м. Дніпропетровськ, 21-22 квітня 2016 р.). – Дніпропетровськ: ДВНЗ УДХТУ, 2016. – С. 23-25.
68. Дідик А.М. Досвід економічно розвинутих країн у застосуванні культурологічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств / А.М. Дідик // Тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління інноваційним процесом в Україні: економічні, соціальні та політичні трансформації»], (м. Львів, 19-21 травня 2016 р.). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 1 електр. опт. диск (CD-ROM). – С. 12.

3. Інші публікації, що додатково відображають результати дисертації

69. Бухгалтерський облік та оподаткування: [навч. посібн.] / За ред. Р.Л. Хом'яка, В.І. Лемішовського. – Львів: Бухгалтерський центр «Ажур», 2010. – 1220 с. (*Особистий внесок: розділи 11, 12*).
70. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність: [навч. посібн.] / За ред. В.І. Лемішовського. – Львів: Видавництво «Растр-7», 2016. – 1024 с. (*Особистий внесок: розділи 15, 16, 20, 26-30*).
71. Планування та бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємств: [конспект лекцій для студентів галузі знань 6.05002 «Менеджмент і адміністрування» (фахове спрямування «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») усіх форм навчання] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Н.Я. Петришин,

А.М. Дідик. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 112 с. (*Особистий внесок: розділи 5, 10*).

72. Теоретичні та прикладні засади бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємств: [конспект лекцій для студентів галузі знань 6.05002 «Менеджмент і адміністрування» (фахове спрямування «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності») усіх форм навчання] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, Н.Я. Петришин, А.М. Дідик. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 104 с. (*Особистий внесок: підрозділи 1.2, 2.2*).

АНОТАЦІЯ

Дідик А.М. Соціально-економічні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2016.

Дисертацію присвячено вирішенню науково-прикладної проблеми забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів. Набули подальшого розвитку понятійно-термінологічний апарат за проблемою, класифікації різновидів розвитку, принципів забезпечення полівекторного розвитку, соціально-економічних важелів, форм впливу та цілей використання важелів, важелів динамічної організаційної культури, а також метод оцінювання пріоритетності інвестування у технологічні процеси підприємств. Удосконалено метод діагностування компетентностей працівників у процесі полівекторного розвитку, модель соціально-психологічного мікроклімату у колективі, а також метод аналізування впливу соціально-економічних важелів на забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Розроблено концептуальні засади забезпечення полівекторного розвитку підприємств під впливом соціально-економічних важелів, які передбачають формування ієрархічної моделі розроблення таких важелів на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки з виокремленням суб'єктів формування і використання важелів, визначенням цілей їхнього впливу, повноважень щодо змісту та переліку важелів впливу, що на засадах комплексного і синергійного поєднання активізують полівекторний розвиток бізнесу. Розроблено метод оцінювання податкової конкурентоспроможності підприємств, що передбачає порівняння існуючої податкової політики суб'єкта господарської діяльності за певними параметрами з можливостями податкового середовища. Розроблено модель забезпечення інноваційної динаміки підприємств, що передбачає виокремлення підготовчої, основної та завершальної стадій, враховує вплив інноваційного середовища, а також відображає взаємозв'язок між інноваційною позицією та заходами інноваційної поведінки суб'єкта підприємницької діяльності.

Ключові слова: інноваційна динаміка, машинобудування, організаційні перетворення, податкова конкурентоспроможність, полівекторний розвиток, промисловість, соціально-економічний важіль.

ANNOTATION

Didyk A.M. Socio-economic tools of providing enterprises multi-vector development. – On the rights of manuscript.

Thesis for the Degree of Doctor of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by the types of economic activity). – Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis is devoted to solving scientific and applied problems of providing enterprises multi-vector development under the influence of socio-economic tools. It develops further concepts and terminology according to the issue, classification of development types, the principles of providing multi-vector development, socio-economic tools, forms of influence and objectives of applying the tools, tools of dynamic organizational culture as well as the method for evaluating investment priority in enterprises' technological processes. It improves the method of diagnosing employees' competency in the process of multi-vector development, the model of improving socio-psychological microclimate in the team as well as a method of analyzing the impact of socio-economic tools to ensure multi-vector development of an enterprise. The thesis develops conceptual foundations of providing enterprises' multi-vector development under the influence of socio-economic tools, which foresee the formation of hierarchical model of developing such tools at the macro, meso and micro levels of the economy isolating subjects of the formation and use of these tools, defining the objectives of their influence and powers with regard to content and list of tools, which intensify enterprises' multi-vector development on the basis of a comprehensive and synergistic combination. It develops the method of assessment of tax competitiveness of enterprises, which involves comparing current tax policy of the business entity according to certain parameters with capabilities of the tax environment. The thesis develops a model of providing innovative dynamics of the enterprise, which involves isolating preparatory, primary and final stages, takes into account the effect of the innovation environment as well reflects the relationship between the innovative position and conduct of innovative activities by a business entity.

Keywords: innovative dynamics, machine building, organizational transformations, tax competitiveness, multi-vector development, industry, socio-economic tool.

АННОТАЦИЯ

Дидык А.Н. Социально-экономические рычаги обеспечения поливекторного развития предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управления предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2016.

Диссертация посвящена решению научно-прикладной проблемы обеспечения поливекторного развития предприятий под влиянием социально-экономических рычагов.

На основе анализа позиций ученых уточнено сущность понятия «поливекторное развитие предприятия» как процесса системных превращений во всех функциональных сферах предприятия, который предопределяет его переход на

качественно новое, более совершенное состояние. Сформировано типологию видов развития предприятий за подходами к их идентифицированию (системному, процессному, динамичному, ситуационному).

Сформировано классификацию принципов обеспечения поливекторного развития предприятий, которая предусматривает выделение общих (целенаправленность, гибкость, сбалансированность, оптимальность, эффективность, непрерывность, декомпозиционность, часовая согласованность, объектность, импульсов развития) и специфических (достаточное ресурсное обеспечение поливекторного развития, обеспечения целевого управленческого влияния, коэволюционность превращений, когерентность превращений, использование влияния рычагов на обеспечение поливекторного развития, систематическое устранение ингибиторов развития, реагирование на непрогнозируемые изменения среды функционирования, моделирование поливекторного развития за всеми направлениями, единственная стратегическая направленность трансформаций) принципов.

Получили дальнейшее развитие классификации социально-экономических рычагов влияния на обеспечение поливекторного развития предприятий (по содержанию, целенаправленностью использования, направлением влияния, средой формирования, охватыванием влиянием, уровнем формирования, характером и силой влияния, проявлением результативности и сферой влияния), целей использования социально-экономических рычагов и разновидностей влияния социально-экономических рычагов на обеспечение поливекторного развития предприятий.

Разработаны концептуальные основы обеспечения поливекторного развития предприятий под воздействием социально-экономических рычагов, которые предусматривают формирование иерархической модели разработки таких рычагов на макро-, мезо- и микроуровнях экономики с выделением субъектов формирования и использования рычагов, определением целей их влияния, полномочий относительно содержания и перечня рычагов влияния, что на основе комплексного, синергичного сочетания активизируют поливекторное развитие предприятий.

Усовершенствован метод анализа влияния социально-экономических рычагов на обеспечение поливекторного развития предприятий, который отличается от существующих выделением наиболее репрезентативных индикаторов такого влияния (налоговая конкурентоспособности предприятия, уровень стабильности денежно-кредитной системы, уровень «запаса прочности», интегральный уровень инвестиционной привлекательности, интегральный показатель финансового состояния должника-юридического лица, коэффициент обновления основных средств, интегральный уровень развития компетенций управленцев, уровень текучести персонала, интегральный уровень развития организационной культуры, уровень инновационности производства и коэффициент креативной активности работников) и позволяет прогнозировать значения результирующих показателей развития субъектов хозяйственной деятельности, а также идентифицировать сильные и слабые стороны в этой сфере.

Усовершенствован метод диагностирования компетентностей персонала в процессе поливекторного развития, который основывается на формировании карты

необходимых общих и профессиональных компетентностей персонала, определении приоритетности и весомости компетентностей за матрицей попарных сравнений, оценивании по принципу метода 360° обладания работником необходимыми компетентностями, определение интегрального уровня соответствия персонала за всеми компетентностями, интерпретирование результатов и принятие решения относительно дальнейшего участия персонала в организационных трансформациях.

На основании выполненных исследований усовершенствованно типологию, смысловое и функциональное наполнение рычагов динамической организационной культуры, которые отличаются от существующих выделением рычагов влияния на персонал предприятия и рычагов влияния на внешних стейкхолдеров.

Усовершенствовано модель улучшения социально-психологического микроклимата в коллективе, которая направлена на активизацию поливекторного развития предприятия, предусматривает диагностирование имеющегося социально-психологического микроклимата по системе индикаторов, идентифицирование факторов формирования неблагоприятного микроклимата, определение ключевых проблем в этой сфере, анализирование альтернатив и выбор оптимальных путей улучшения социально-психологического микроклимата в коллективе.

Разработан метод оценки налоговой конкурентоспособности предприятий, что предусматривает сравнение существующей налоговой политики субъекта хозяйственной деятельности по определенным параметрам (налогоплательщики, объекты и базы налогообложения, ставки налогов, налоговые периоды, порядок исчисления налогов, сроки и порядок уплаты налогов, даты возникновения налогового обязательства) с возможностями налоговой среды.

Получил дальнейшее развитие метод оценки приоритетности инвестирования в технологические процессы предприятий, что отличается от существующих учетом в рамках многокритериального подхода с использованием функций принадлежности к терм-множествам параметра конкурентной адаптивности технологий.

Разработана модель обеспечения инновационной динамики предприятий, что предусматривает выделение подготовительной, основной и заключительной стадий, учитывает влияние инновационной среды, а также отражает взаимосвязь между инновационной позицией и мерами инновационного поведения субъекта предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: инновационная динамика, машиностроение, организационные преобразования, налоговая конкурентоспособность, поливекторное развитие, промышленность, социально-экономический рычаг.